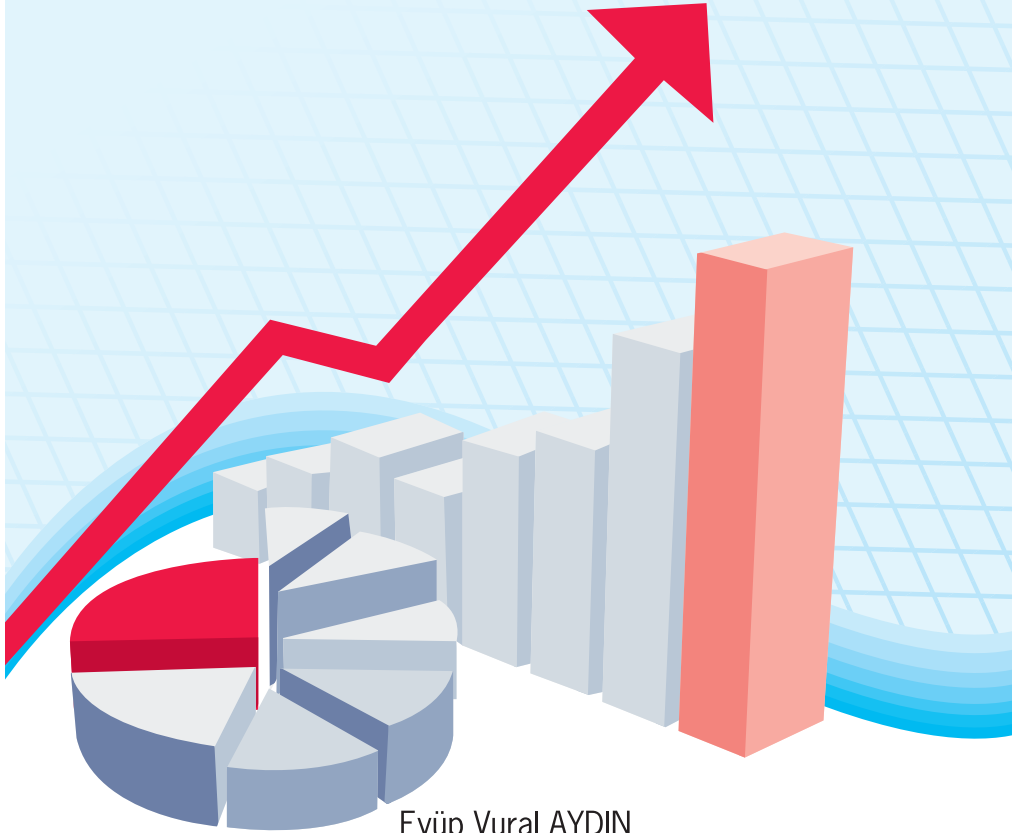

CepKitapları

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

BASEL II STANDARTLARI ve KOBİ'LERE Etkileri

Eyüp Vural AYDIN

**Basel II Standartları ve KOBİ'lere Etkileri
Cep Kitabı'nın Basımına katkılarından
dolayı,**

Teşekkür Ederiz.

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

Müsiad Cep Kitaplığı: 23

ISBN
978-975-7215-73-8

Yayına Hazırlık

www.prestij.com.tr

Baskı

İMRAK

Atatürk Cd. (Mezbaha Yolu) Göl Sk. No:1 Yenibosna/İST.
Tel.: 0212 656 49 97 pbx Faks: 0212 656 29 26

Basım Yeri ve Tarihi

İstanbul / Haziran 2007

© 2007, Her türlü yayın hakkı MÜSİAD'a aittir.
MÜSİAD'dan izin almak veya MÜSİAD kaynak
gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYECİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sütlüce Mh. İmrahor Cd. No:28 Beyoğlu /İSTANBUL Tel.: (90 212) 222 04 06 (Pbx) Faks:(90 212) 210 50 82 e-mail: musiad@musiad.org.tr www.musiad.org.tr

Önsöz

1988 yılında yayınlanan ilk Basel uzlaşısının ardından gelişen ekonomik şartların ortaya çıkardığı ihtiyaçlara cevap verebilmek için, Basel Komitesi 1999 yılında yeniden çalışmalara başlamıştır. “Basel II” olarak belirlenen yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı da bu çalışmaların bir sonucu olarak 2004 yılında kabul edilmiştir. Avrupa Birliği Bankacılık Komitesince de kabul edilen yeni uzlaş, uluslararası bankacılık standartlarını belirleyen en önemli kriterler olarak finans camiasında yerini almıştır. Basel II standartları ise ilk uzlaşıdan farklı olarak KOBİ’lere yönelik yeni finansal zorlukları ve yükümlülükleri de beraberinde getirmiştir. Değişen koşullara ayak uydurabilmek amacıyla getirilen bu yükümlülükler doğrudan KOBİ’lerin geleceğini ve performanslarını etkilemektedir.

İstihdamın ana kaynağını, girişimcilik ruhunu, rekabetin ana unsurunu ve Türkiye ekonomisinin omurgasını KOBİ’ler oluşturmaktadırlar. Her ne kadar Basel II kriterleri doğrudan uluslararası bankacılık ve finans sistemindeki sermaye yeterliliğine yönelik geliştirilmiş olsa da, reel sektörün en önemli unsurlarından KOBİ’leri de yakından etkilemektedir. Ayrıca, bankalarla ile iş ilişkisi içerisinde bulunan tüm taraflar da Basel II kriterlerinden önemli derecede etkileneceklerdir. Bunun yanı sıra, reel sektör aktörleri AB ‘ye girişte birçok yeni düzenleme ve zorlukla da karşı karşıya kalacaklardır.

Kısacası, Basel-II, geleneksel bankacılıktan büyük ölçüde farklı, 21. yüzyılın modern bankacılığının gereklerini yerine getiren global bir düzenleme ve denetleme yaklaşımıdır. Bu dinamik sürece, işletmelerimizin mümkün olduğunca aktif katılmaları ve hazırlıklarını buna yapmaları önemlidir.

Basel II standartlarının uygulanmasıyla birlikte, işletmeler tarafından kurumsal yapılanma, uluslararası standartlarda muhasebe kayıtları, kayıt dışının azaltılması, para ve risk yönetimindeki gelişmelere uyum istenilen düzeyde gerçekleştirilirse, süreç KOBİ'lerimize büyük avantajlar sağlayacaktır.

Biz de MÜSİAD olarak, uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak üyelerimizin yeni gelişmeler hakkında bilgi sahibi olması ve karşılaşabilecekleri sorunları önceden görerek önlem almaları için birçok çalışma ve programlar yapmaktayız. Basel-II kriterlerine uyum çerçevesinde de benzer çalışmaları yapan derneğimiz, 2006 yılında BDDK Başkanı Sayın Tevfik Bilgin'i Geleneksel Perşembe Toplantılarımızdan birisine davet ederek konuyla ilgili bir program gerçekleştirmiştir. Söz konusu toplantı da Basel- II hakkında bilgilendirici ve tanıtıcı bir sunum yapan Bilgin, üyelerimizin karşılaşabilecekleri sorunlara yönelik tespitlerde bulunarak adeta üyelerimize bir erken uyarı mesajını da iletmiştir.

Elinizde bulunan ve "Cep Kitapları" serimizden çıkan "Basel- II Standartları ve KOBİ'lere Etkileri" adlı çalışmayı bütün müteşebbislerimize bir yol haritası olması şuuruyla hazırlayarak sizlere ulaştırdık. Bu yayınınızın başta MÜSİAD üyelerine olmak üzere ilgili kesimlere faydalı olmasını temenni ederek, bu başarılı eseri kaleme alan, MÜSİAD Avrupa Birliği Koordinatörü Eyüp Vural Aydın'a başta olmak üzere, eserin yayına hazırlanması ve basımı konusundaki katkılarından dolayı, Araştırmalar ve Yayın Komisyonumuza bir kez daha candan teşekkür ediyorum.

Dr. Ömer Bolat

**MÜSİAD
GENEL BAŞKANI**

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	3
İÇİNDEKİLER.....	5
TABLO ve ŞEKİL LİSTESİ.....	7
GİRİŞ.....	8

BÖLÜM I. Basel II Kapsamı, Kriterleri ve Sistemi.....10

1.1. Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı.....	10
1.2. Basel Komitesi.....	11
1.2.1. Kuruluşu.....	11
1.2.2. Çalışma Sahası.....	13
1.3. Basel I'den Basel II' ye Geçiş Süreci	14
1.4. Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Temel Prensipleri....	18
1.4.1. Asgari Sermaye Yükümlülüğü.....	19
A) Kredi Riski.....	22
a) Standart Yaklaşım	23
b) Gelişmiş Yaklaşım.....	25
1. Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (FRB).....	26
2. İleri Düzey İç Derecelendirme Metodu (A-IRB).....	26
B) Piyasa Riski.....	27
a) Standart Yöntem.....	29
1. Faiz Riski.....	30
2. Hisse Senetleri Pozisyonu Riski.....	31
3. Döviz kuru Riski.....	32
4. Emtia Riski.....	32
b) İçsel Risk Yönetimi Modeli (VaR).....	33
1. Risk yönetim sistemi genel kriterleri.....	33
2. Yapısal standartlar.....	33
3. Piyasa risk özellikleri belirleme.....	34
4. Sayısal standartlar.....	34
5. Stres testi.....	34
6. Dış denetim modelleri açısından değerlendirme.....	35

C) Operasyonel Risk.....	36
a) Temel Gösterge Yaklaşımı.....	39
b) Standart Yaklaşım	39
c) İleri Düzey Yaklaşımları.....	40
1.4.2. Sermaye Yeterliliği Denetimi.....	41
A) İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci.....	43
B) Denetim Otoritesinin Değerlendirilmesi.....	45
C) Bankaların Aşgari Yasal Sermaye Miktarı Üzerinde Faaliyet Göstermelerinin Sağlanması.....	48
D) Denetim Otoritesinin Erken Müdahalede Bulunmasını Sağlanması.....	49
1.4.3. Piyasa Disiplini.....	53
1.5. BDDK ve Basel II Çalışmaları.....	56

Bölüm 2- Basel II- Reel Sektöre Etkileri ve KOBİ'lere Yönelik Öneriler..... 64

2.1. Reel Sektörün Temel Aktörleri KOBİ'ler.....	64
2.1.1. KOBİ Kavramı Tanımlanması.....	66
A) Türk Mevzuatı ve KOBİ Tanımı.....	66
B) AB Mevzuatında KOBİ Tanımı Basel II KOBİ Tanımı.....	67
2.1.2. KOBİ finansman Kaynakları ve KOBİ Kredileri.....	68
a) Kredilendirme Yaklaşımları.....	70
b) Kredilendirme Süreci.....	72
2.2. Yeni Uzlaşım Sürecinde Tehdit & Fırsat ve Alınacak Tedbirlere Yönelik Öneriler.....	74
2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler.....	78
2.4. Sonuç.....	80
DİPNOTLAR.....	87
KAYNAKLAR.....	89

Tablo ve Şekil Listesi

Sayfa

Şekil 1.	Basel- I Sermaye Yeterlilik Rasyosu.....	15
Tablo 1.	Basel- II Uygulama Kapsamı.....	19
Şekil 2.	Basel- II Sermaye Yeterlilik Rasyosu.....	20
Tablo 2.	Kredi Risk Ölçüm Yöntemi.....	23
Tablo 3.	Derecelendirme Notlarının Eşleştirilmesi.....	27
Tablo 4.	Basitten Gelişmiş Doğru Risk Hesaplama Seçenekleri.....	30
Tablo 5.	Spesifik Risk İçin Sermaye Gereksinimi.....	36
Tablo 6.	Basel- II Uygulama Takvimi.....	61
Tablo 7.	AB Direktifleri Uygulama Takvimi.....	62
Tablo 8.	Yol Haritası Çerçevesinde Uygulama Takvimi.....	62
Tablo 9.	Türkiye’de KOBİ Tanımları.....	67
Tablo 10 .	Basel- II’ye Göre Firmaların Sınıflandırılması.....	68
Şekil 3 .	Basel- II Öncesi Kredi Kar Oranı Hesaplaması.....	69
Şekil 4.	Teminatların Belirlenmesi.....	72
Şekil 5.	Basel- II Öncesi Bir Kredinin Faizi.....	73
Şekil 6.	Kredi Süreci.....	76
Şekil 7.	Derecelendirme Süreci.....	77

Giriş

Uluslararası ticaretteki artış hızı ve sermaye hareketlerinin anlamlı değişimleri, her alanda olduğu gibi bankacılık sektörünün de yapısal değişime geçmesine neden oldu. Gelişmiş ülkelerde 2007 yılında uygulanmaya başlanan ve gelişmekte olan 2008 Ocak itibarıyla (BDDK'nın Son Açıklaması ile (23 Temmuz 2007) Türkiye'de 2009 Ocak) hayata geçirilecek bu yapısal değişimler, özellikle bankalardan kredi kullanmak zorunda olan küçük ve orta boy işletmeleri etkileyecek. Reel sektörün, dolaylı ya da doğrudan etkileneceği bütün bu norm ve standartlar OECD ülkelerinin Merkez Bankası veya Bankacılık Denetim Otoritelerinin temsilcilerinden oluşan, BIS bünyesindeki Basel Komitesinin yıllar süren çalışmaları neticesinde hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Tavsiye niteliğinde olan bu normlara uyum ihtiyarı olmakla birlikte hızla yaygınlık kazanmıştır.

Basel II düzenlemelerinden öncelikli olarak etkilenecek ve kendi sitemlerini bu değişikliklere göre yeniden yapılandıracak olan bankalar, kurumsal kredi pazarlama stratejilerini de değiştirmek zorunda kalacaklar. Bu konuda temel müşterileri olan KOBİ'leri, Basel II konusunda bilinçlendirmek, gerekli tedbirleri almaları konusunda uyarmak için birçok girişimde de bulunmaktadır. Ne var ki, KOBİ'lerimize has yetişmiş eleman sıkıntısı, gelecek vizyonu, ekonomik darboğaz ve gelenekselci yaklaşımlara bağlılık gibi bir takım yetersizlikler nedeniyle, bu girişimler işletmelerce iyi etüt edilememekte ve gerekli önem verilmemektedir.

1999 yılında çalışmalarına başlayan Basel Komitesi, "Basel- II" olarak belirlenen yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını

2004 yılında kabul etti. Hemen ardından, Avrupa Birliği Bankacılık Komitesince de kabul edilen yeni uzlaşa böylece uluslararası bankacılık standartlarını belirleyen en önemli kriterler olarak finans camiasında yerini almış oldu. Basel- II, kısaca finans kaynaklarının yeniden düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Süreçte KOBİ'lerimiz, tanımlanmalarından faaliyetlerine, desteklenmelerinden denetimlerine kadar birçok noktada yeni düzenlemelere biran önce hazırlanmaları gerekecektir.

KOBİ'ler açısından Basel- II kriterlerinin öncelikle hangi düzenlemeleri öngördüğünün tespit edilmesi gerekmektedir. Kriterlerde öngörülen düzenlemelere sahip olan firmaların, süreci lehlerine çevirmeleri gelecek için tutarlı ve somut planlama yapabilmeleri için son derece önemlidir. Bu kriterlerin gerçekten reel sektörü derinden etkileyecek bir tehdit mi olduğu, yoksa tehditlerin yeterli donanım ve gerekli yapısal değişikliklerle fırsatı dönüştürecek sorularının cevapları açıkça belirlenmelidir.

Reel sektörün en temel aktörlerinden olan KOBİ'leri değişen şartlar hakkında bilgilendirmek, gerekli çalışmalara bir an evvel başlamaları yolunda teşvik etmek ve Basel II düzenlemelerinin meydana getireceği olası etkileri değerlendirmek amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Sonuç olarak çalışmamızda, Basel- II'nin kapsamı ve getirdiği yenilikler birinci bölümde, KOBİ'ler özelinde reel sektöre etkileri ikinci bölümde, süreçte ortaya çıkan tehditlerin hangi önlemlerle fırsata dönüştürerek, KOBİ'ler için rekabet gücü oluşturacağına ilişkin öneriler ise son bölümde ele alınmıştır.

Bölüm 1

BASEL - II’NİN KAPSAMI, KRİTERLERİ ve SİSTEMİ

1.1. Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

1930 yılında kurulan Uluslararası Takas Bankası (BIS) dünyanın ilk ve en eski uluslar arası finans kuruluşudur. Bugün, Türkiye’nin de içinde bulunduğu 55 ülkenin Merkez Bankası, Uluslararası Takas Bankası’na üyedirler. Dünya ticaretinin serbestleşmesi ve küreselleşme ile birlikte finans piyasalarının bir standart dahilinde çalışması, finans piyasalarının dengede bulunması ve istikrarın tesis edilmesi BIS’in asıl amacıdır. BIS’in merkezi Basel’de bulunduğu için alınan kararlar Basel kararları olarak da adlandırılmaktadır. Finansal piyasaların kontrolü, güvenliği ve standartların belirlenmesine yönelik teknik çalışmaları ise banka bünyesinde

kurulan bir komite yürütmektedir.

Basel Komitesi tarafından yapılan çalışmalar, temel olarak bankaların risk yönetimine odaklanması, sermaye hesaplamasında risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetim kültürü oluşturulması için yürütülmüştür. Bu düzenlemelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi esnasında teşviklerin ve uyumluluğun yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Basel Sermaye Uzlaşısı sadece dünya bankacılığının radikal bir değişim geçirmesine sebep olmakla kalmamakta aynı zamanda bankaların üstlendikleri risklerle uyumlu bir sermaye yükümlülüğüne tabi olmalarını da şart koşmaktadır. Risk türlerine göre sermaye yükümlülüklerini basitten-gelişmiş doğru çok farklı yaklaşımlarla ölçen bir sistemi de beraberinde getirmektedir.

Tüm bu düzenlemeler, bankacılık sisteminin kredi kullanıdılırken çok daha fazla ince eleyip, seçici olmasına sebep olacaktır. Bu durumdan bankaların öncelikli müşterileri olan reel sektörün temel aktörleri KOBİ'ler de etkileneceklerdir.

1.2. Basel Komitesi

1.2.1. Kuruluşu

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslar arası Takas Bankası (BIS) bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin merkez

bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan ve bankacılık konusunda istişari mahiyetli olarak uluslar arası standartları yayımlayan komitedir.¹ Teknik çalışmaları yürütmekle görevli Basel Komitesi, 1974 yılında Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İngiltere ve ABD'nin katılımıyla 13 ülke tarafından kurulmuştur. Basel Komitesi Avrupa kıtasında doğmuş, uzun yıllar burada bankacılık sistemini denetlemiş, ülkeler arasında koordinasyonu sağlamış, tavsiyelerde ve bir dizi önlemlerin alınmasında öncü rol oynamıştır. Komite kararları alma esnasında uluslar arası bankalar ve yerel bankalar ile çalışmakla kalmamış, tüm otoritelerle ortak yürütülen çalışmalar sayesinde, sektörün nabzını tutarak bankacılık sektörünün faydası ve geleceği için standartları belirlemiştir.

Bu amaç doğrultusunda Basel komitesi bankacılıkla ilgili standartları belirlemeyi ve bunların uygulanmasını test etmeyi temel ve öncelikli amaç olarak benimsemiştir. Global bankacılık sisteminde güvenliğini sağlamak, bankaların genel olarak denetlenebilmelerine imkân verecek teknikleri geliştirmek, sermaye yeterliliği konusunda güncel çalışmalar yaparak bu oranların belirlenmesini sağlamak ve ulusal denetim otoritelerine yol göstermek, bugün Basel Komitesi'nin temel amaçları arasında yer almaktadır.

Basel Komitesi belirlediği standartların uygulanması için her hangi bir yasal yaptırım uygulamamaktadır. Komitenin kararları ve tavsiyelerini uygulama insiyatifi, yerel otoritelere ve yerel kanun uygulayıcılarına bırakılmış olmasına rağmen, sektörün uluslar arası sermaye akışları ile birbirleri ile kurdukları yakın ve kesintisiz ilişkiler sebebiyle bir anlamda,

Komite kararları uygulanması zorunluluk haline gelen standartlar olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte AB Komisyonunun Basel II olarak adlandırılan son Komite kararlarını aynen benimseyerek müktesebata dahil etmesi şimdiden Birlik üyesi 25 (Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla 27) ülkenin de bu standartları uygulamak zorunda olduğunun kesin bir göstergesidir.

Basel Komitesi ilk uzlaşısını 1988 yılında “Basel 1 Sermaye Uzlaşısı” olarak yayınlamıştır. Bu kararlar bankacılık sektöründe yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve ilk kez uluslar arası standartların ışığı altında bankaların çalışma koşulları ve sermaye yeterlilikleri benimsenmiştir. Özellikle OECD, G-10 ülkeleri otoritelerince kabul edilen ve uygulanan standartlar ülkemizde de kabul görmüş ve uygulanmıştır. Basel 1'in öngördüğü yeterlilik oranlarını, getirdiği standartlar bütünü ve özellikle yetersiz kaldığı noktada yeni bir uzlaşının doğuşunu hazırladığı sebeplere de ileride değineceğiz.

1.2.2. Çalışma Sahası

Küresel rekabet anlayışı her alanda ve her sektörde ağırlığını hissettirmekle kalmayıp, tüm dünya genelinde sistemleri birbirine benzetmekte ve zaman zaman güncellemekte, zaman zamanda top yekûn değişmesine sebep olmaktadır. Sermaye hareketleri son yıllarda çok yüksek rakamlara ulaşmıştır. Sermayenin, yatırımların ve portföylerin bu denli hızla yer değiştirdiği bugün, ekonomiler için en önemli, hatta kaçınılmaz özellik, istikrar ve sürdürülebilirlik olmuştur. İstikrar yatırımcının ve birikim sahibi kişilerin finansal piyasalara olan güveni ile eşdeğer görülür olmuştur. Bir ülkenin daha fazla sermaye, daha fazla yatırım çekmesi

için istikrar ve güven ne kadar önemli ise, bir ekonominin dengesinin bozulmaması ve krizlere düşmemesi içinde aynı oranda önemlidir. Ekonomilerin kırılabilirliğinin giderilerek sürdürülebilir kılınması işte bu güven ortamının sağlanması ile bire bir ilişkilidir.

Finansal sistemin yanı sıra, bankacılık sektörü başta olmak üzere bu alanda hizmet veren kuruluşların güven kazanmaları ise mali güçleri ile orantılıdır. Finans kurumlarının mali güçleri kriz anında ya da risk anında hareket esnekliklerinde ki kabiliyetle ilgilidir. Kısacası kurumların ve kuruluşların kasası, aktiflerinin yapısı ve kalitesi, risk yönetimine hazırlıkları, onlara olan güveni belirleyici, yapılarına göre azaltıcı ve artırıcı olmaktadır.

Bu sebeple makroekonomik dengedeki istikrarı korumanın ilk adımı, finansal hizmetler sunan kuruluşların yapısında istikrarı sağlayıcı tedbirlerin alınması ve uygulaması ile başlamaktadır. Mali piyasalarda kriz anında yeterli gücü ve yeterli güveni olamayan aracı kurumların sarsılması ekonominin geniş bir alanında sapmalar, kaymalar ve güvensizlik oluşturma tehlikesini barındırmaktadır. Bankacılık sektörü özelinde tüm aracı kurumların sermaye yeterliliğine ilişkin ortaya konan bu düzenlemeler ve standartlar hep bu istikrar ortamının sağlanması, var olan istikrarın ise uzun soluklu olarak devam ettirilmesine yöneliktir. Ulusal tedbirler küreselleşme karşısında yeterli kalmamaktadır. Bu bağlamda, Basel Komitesi 1988 yılında ortaya koyduğu ilk standartlarla birlikte güven ortamını sağlayıcı, herkesin kabul ettiği ve genel bir uygulama alanı bulduğu uluslararası standartları belirleme amacını çalışma sahası olarak benimsemiş ve bu alanda bugüne dek birçok çalışma ve birçok gelişme kaydetmiştir.

1.3. Basel I'den Basel II'ye Geçiş Süreci

Basel Komitesi sermaye yeterliliklerinin uluslararası standartlarda belirlenmesi çalışmalarını ilk kez 1988 yılında Basel

1 Uzlaşısı ise belirlemiştir. Başta Komite üyesi ülkeler, ardından BIS üyesi ülkeler olmak üzere dünya genelinde 100’den fazla ülkenin denetim otoritesi tarafından bu ilk Basel Uzlaşısı kabul edilmiştir. 1980’lerden itibaren ticaretin serbestleşmesi için yapılan finansal düzenlemeler, finans piyasasında görev yapan aracı kurum ve kuruluşların da değişen şartlara ayak uydurmalarını zorunlu hale getirmiştir. Her noktada yaşanan değişim ve gelişim süreci özellikle maliyet, gider ve sermaye gücü konusunda finans kurumlarının gerekli çalışmaları yapmalarına neden olmuştur. Eskiden mevduat ve taşıdığı risk unsurunu dengelemek için risk yönetimi uygulayan bankalar ve tüm finans kurumları için bu süreç aktif uygulama zorunluluğu olan bir standart haline dönüşmüştür.

Basel I olarak adlandırılan uzlaşısı, tüm uluslar arası finans kuruluşlarının rekabet güçlerini artırması ve küresel yarış içerisinde bankaların daha güvenli hizmet vermeleri için bir dizi önlem ve önerinin alınması anlamına gelmekteydi. Bankaların mevduatları ile risk unsuru taşıyan faaliyetleri arasında kurulacak ilişki ile, finansal dalgalanmalara karşı kurumları korumak amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak Basel-I Uzlaşısı, sermaye güvenliğini risk ölçümlemesine göre belirleyen ilk “Sermaye Yeterlilik Rasyosunu” kabul etmiştir. Basel I Uzlaşısı Sermaye Yeterlilik Rasyosunu Kredi Riskine Önem vererek şu şekildedir:²(Şekil 1)

Basel I Sermaye Yeterliliği Rasyosu

Sermaye -----=>%8 Risk Ağırlıklı Aktifler(Kredi Riski + Piyasa Riski (%0 - %20 - %50 - %100 Risk Ağırlığı))

Uygulamada Basel I prensipleri küresel gelişmeler

karşısında, bankaların risklerinin yeniden belirlenmesi, piyasa dalgalanmalarına daha kolay uyum sağlanması ve piyasanı dikkate alınması, bankaların farklı mevduat oluşturma davranışlarının düzenlenmesi gibi konularda yetersiz kalmıştır. Son yıllarda ticaret hacminin artışıyla paralellik gösteren bir boyutta finansal piyasaların hacimlerinde de oldukça kayda değer artışlar yaşanmıştır. Ancak bu artış yalnızca mevduat ve portföy birikimi ile sınırlı kalmamış, yatırımların artmasıyla kredi bazlı kurumsal bankacılık kültürü günden güne gelişmiştir. Bu gelişme beraberinde risk hacimlerinin de oldukça fazla bir oranda artmasına sebep olmuştur. Finansal piyasaların kırılğanlığındaki artışa bağlı olarak, ekonomilerin birbirlerini etkilemesi sonucu finansal piyasaların birinde başlayan krizin diğer tüm piyasaları da etkileme gücü kaçınılmaz hale gelmiştir.

Değişim ve Geçiş Süreci

Basel-I finansal piyasalarda asgari bir standart oluşturmak amacı ile uluslar arası faaliyet gösteren bankalar için geliştirilmiştir. Ancak G-10 harici birçok ülke ve onların bankaları tarafından da bu standartlar kabul edilerek benimsenmiştir. Uluslar arası ticaretin serbestleşmesine bağlı olarak artış gösteren finansal hareketlerin hızı ve dünya genelinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar ve değişimler Basel- I standartlarının revize edilmesini gerektirmiştir. Bu sebeple neredeyse kabul edildiği tarihten itibaren birçok otorite, kurum ve uzman tarafından eleştirilere maruz kalan kriterler, piyasa risklerinin de risk hesaplanmalarına dâhil edilmeleri ile ilgili olarak yürütülen bir çalışmanın sonucunda 1996 yılında ilk değişikliğe uğramıştır.

1999 yılına gelindiğinde Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksiklikleri dikkate alınarak,³ Komite tarafından Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı istişari metni yayımlanmıştır. Daha sonra ikinci kez 2001 ve üçüncü kez 2003 yılında yayımlanan istişari metinlerin ardından, Yeni Uzlaşının nihai metni 2004 Haziran ayında yayımlanmıştır. Basel-I uzlaşısından Yeni Uzlaşının yayımlanmasına kadar ortaya konan eleştiriler belli başlı noktalarda kesişmekteydi. Basel- I'e getirilen bu eleştiriler ve iki uzlaş arasındaki temel farklar şu şekilde özetlenmektedir.

Kulüp kuralı (OECD ülkelerinin sermaye yükümlülükleri hesaplanmasında kredi riski oranları açısından görece avantaj sağlaması): Yeni Uzlaş ile birlikte kaldırılmıştır. Kurumların sermaye yeterliliklerine ilişkin bilgilerinin şeffaf ve kamuya açık hale getirilmesi Yeni Uzlaşının getirdiği diğer bir standarttır.

Basel-I Uzlaşısında yer alan kredi riski ve piyasa riskine ek olarak Yeni Uzlaşıyla birlikte, Operasyonel Risk kavramı sermaye yeterliliği hesaplanmasında kullanılmaya başlanmıştır. Basel- II Uzlaşısının getirdiği bir diğer yenilik ise kredi derecelendirmelerine ilişkin düzenlemelerdir. Bu düzenlemelere göre, kredi kullanan banka müşterilerinin, bağımsız denetim firmaları tarafından reytinglerinin ölçülüp derecelendiril-mesine olanak sağlanmaktadır. Aynı şekilde ulusal denetim otoritelerinin öncülüğünde bankaların kendi içlerinde bir denetim ve reyting komitesi kurması orta vadede teşvik edilmektedir. Bu komitelerin verdikleri değerlendirme notları kredi risklerinin ve sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasında etkin bir rol oynaması beklenmektedir.

Son olarak Basel - I Uzlaşısının ortaya koyduğu standartların, piyasalardaki yapısal ve radikal değişimlere cevap veremediği açıkça belirtilmiş ve yeni bir düzenlemeye geçilmesi zorunlu hale gelmiştir.

1.4. Basel- II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Temel Prensipleri

Basel- II uluslararası faaliyet gösteren tüm finansal kurumlar için beraberinde bir dizi yeni görev ve ödevleri de birlikte getirmiştir. Uzlaşının ortaya koyduğu yenilikler bankalara yeni maliyetler yüklemekle beraber, risk yönetimi konusunda kurumların uzmanlaşmasına ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin faaliyet göstermelerine sebep olmaktadır. Risk yönetimi uzun yıllardır bankalar tarafından iradi olarak uygulanmakta, ancak sermaye yeterliliğinin hesaplanması ile doğrudan ek bir maliyete sebep olmamaktaydı. Basel- II standartları sermayenin hesaplanması aşamasında risk faktörünün bileşenlerini artırarak, maruz kalınması muhtemel krizlerde bankaları ve finansal aracı kurumları daha güçlü olmaya sevk etmektedir. Etkinliği ve risklere karşı müdahale ve mücadele gücünün artması bankalara elbette yeni bir maliyet doğurmaktadır. Bankalar bu süreçte maliyetlerini en aza indirmek ve kendilerine getirilen bu yeni kriterler gereği, baş edecekleri maliyetleri temel olarak müşterileri ile paylaşma yoluna gideceklerdir. Risk oranında artış, azalma, belirlilik ve belirsizlik kavramı maliyetlerin belirlenmesinde en etkin rol oynayacak kavramlar olarak bankaların ve firmaların karşısına çıkacaktır. Her bir krizin yeni fırsatları da doğurması klişesi, Basel- II standartları ile reel sektör ve finans sektöründe de kendini gösterecektir. Bu süreçte riske karşı duyarlı olan ve her tür risk karşısında temel bilgi ve şeffaflığa sahip müşteri portföyüne sahip finans kurumları avantajlı olarak rekabette ön plana çıkacaklardır. Çalıştıkları bankalara bu avantajı sağlayan ve Basel- II Uzlaşısı ile değerlendirme notları yüksek olan firmalar, şirketler ve kurumlar kredi kullanım aşamasında

fayda sağlayarak süreçten kazançlı çıkmasını bilecek ikinci aktörler olacaklardır. Her tehdit bir kesime fırsat sunarken, süreç içerisinde yeterli hâkimiyeti ve bilgisi olmayan hem finansal kurumlar hem de reel sektör aktörleri tehditler karşısında rekabet güçlerini görece olarak rakiplerine karşı kaybedeceklerdir. Basel- II yapısal değişimlerini incelerken bu standartlara maruz kalacak ilgili kurumlarla ilgili değerlendirmelere yer vermeye devam edeceğiz. Şimdi Basel- II Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını oluşturan yapısal blokları incelemeye çalışalım.

Basel- II, Üç Yapısal Bloktan oluşmaktadır. Bunlar, “Asgari Sermaye Yükümlülüğü”, Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi ve Piyasa Disiplinidir. Yeni Uzlaşının finans piyasasına getirdiği modern standartları bu üç yapısal blok altında inceleyeceğiz.

1.4.1. Asgari Sermaye Yükümlülüğü

Basel- II uygulama kapsamını oluşturan üç yapısal bloktan ilki asgari sermaye yükümlülüğüdür.

I. Yapısal Blok

II. Yapısal Blok

III. Yapısal Blok

Asgari Sermaye Yükümlülüğü	Denetim ve Gözden Geçirme	Piyasa Disiplini
BASEL-II		

Tablo-1 -Basel II Uygulama Kapsamı

Birinci yapısal blok yeni risk hesaplama yöntemlerine bağlı olarak, kredi kullanım standartları ve kredinin yüklediği maliyetleri ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Sermaye yeterliliği bir anlamda bankalara ve aracı finansal kuruluşlara risk yönetimi merkezi oluşturulmasını zorunlu hale getirmektedir. Basel- II Uzlaşısı, özellikle kredi hesaplama sisteminde de köklü ve etkin düzenlemeleri getirmiştir. Basel- II Asgari Sermaye Yeterliliği Rasyosu geçtiğimiz yıllarda yapılan istişari toplantıların ardından, birkaç önemli değişikliğe tabi tutulmuş ve en son hali 26 Haziran 2004 tarihinde yine internet üzerinden duyurulmuştur. Basel- II standartlarına göre hesaplanması gereken Sermaye Yeterliliği Rasyosu aşağıda verilmiştir.(Şekil 2)

Basel II - Sermaye Yeterliliği Rasyosu

$$\%8 \leq \frac{\text{Sermaye}}{\text{Piyasa Riski (PR)} + \text{Kredi Riski (KR)} + \text{Operasyonel Risk (OR)}}$$

Elbette asgari sermaye yeterliliğinin belirlenebilmesi için, öncelikli olarak bankalarca kullanılan kredi riskinin tespit edilmesi gereklidir. Basel- II standartlarını önceki uzlaşıdan ayıran en önemli yeniliklerinden birisi de kredi risk hesaplamalarının daha hassas olarak ölçümlenmesidir. Bu noktada, kredi risk hesaplamasına kredi riski ve piyasa riskinin yanı sıra Operasyonel Risk kavramı ile eklenmiştir.

Kredi riski, kredi talep eden kuruluşun mali yapısı, sektörel gücü, öncelikli referansları ve parayı kullanabilme kapasitelerine bakılarak, kredi kullanımcısı tarafından kolaylıkla

tespit edilebilen bir kriter olarak durmaktaydı. Yapısal olarak çok fazla değişime uğramamakla birlikte piyasanın durumu makro ekonomik göstergelerden ziyade, işin faaliyet alanında hesaplanan mikro göstergelerle ortaya çıkan hesaplama türlerinden bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak, kredi kullanan kuruluşun, iş kolundan öte seviyede, hangi işi hangi enstrümanlarla nasıl, ne seviyede, ne şekilde ve hangi hedefle yapacağı, bu işe girişirken önceki tecrübelerine bakılarak krediye konu olan işten başarı ile çıkılıp çıkılamayacağı hesap edilerek ölçümleme standardı oluşturan Operasyonel Risk Kavramı, Yeni Uzlaşi ile birlikte asgari sermaye rasyosu hesap denklemin içine dahil edilmiştir.

Komitenin belirlediği kurallara göre bankanın karşı karşıya bulunduğu tüm riskler sermaye değerlendirmesi sürecinde ele alınmalıdır. Komite, tüm risklerin tam ve kesin olarak ölçülmesinin zor olduğunu kabul etmekle birlikte, risklerin ölçümü için yeni bir sürecin geliştirilmesi gerektiğini benimsemektedir.

Kredi risk ölçümlemelerinin hassaslaştırılması bankalar için ek bir maliyeti beraberinde getirmektedir. Ancak burada Komite tarafından amaçlanan hedef bankaların risk miktarınca ellerinde bir sermaye bulundurması değildir. Kredi riskinin ölçüm kalitesini artırmak bankalar için çok daha isabetli stratejiler geliştirmesine yardımcı olacaktır. Bu sistem çarpan etkisi ile, bankalardan daha yüksek oranlarla kredi kullanmak istemeyen firmalar içinde benzer sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeple risk ölçümlerini kendileri yapan, bu oranı en alt düzeye çekmek için kurumsal bir yapılanmaya giden, muhasebelerini şeffaf bir düzende tutan ve bu doğrultuda akılcı ve planlı hedefler koyan firmalar için de yeni stratejiler belirlemek

kolaylaşacaktır. Bütün bunların bir sonucu olarak hem bankalar hem de firmalar risk ölçüm kültürü ile birlikte “büyük oranda iyi bir”risk yönetimi” olgusuna da sahip olacaklardır.

TEMEL RİSK TÜRLERİ

A) Kredi Riski

Kredi risk tanımı, kredi kullanan müşterinin, sözleşmeye taraf olan kişi veya kurumun, sözleşme harici davranması ve borcunu ödeyemeyecek bir durumda olması halinde meydana gelen kaybın tarifi olarak kullanılmaktadır. Söz konusu durumda genellikle müşteri borcu ödeyemediğinden sözleşme içinde yer alan taahhütler yerine getirilerek, kredi veren banka tarafından sağlanan fon geri temin edilir. Son yıllarda bankalarca sağlanan kredilerin ödenmesi esnasında yaşanan sorunlar bankaları sıkıntıya soktuğu için risk yönetimi anlayışı hemen hemen her bankada benimsenmiştir. Bankalar bu gibi bir durumda kayıplarla karşılaşmamak için kredinin verilmesi öncesi yıllardır bir takım klasik güvenlik yaklaşımlarını uygulamaktaydılar. Kısacası bankalar “müşteri sebebiyle” karşılaşacakları riskleri belirlemek için bir takım yöntemler kullanmaktaydılar.

Asgari sermaye yükümlülüğünün belirlenmesi safhası içinse Basel-II, Basel-I standartlarını geliştirmiştir. Kredi riskinin ölçülmesi için, Basel- II Kriterleri Uzlaşısı, Standart Yaklaşım ve Gelişmiş Yaklaşım olarak iki yaklaşımı önermektedir.

Kredi Risk Ölçüm Yöntemi

Kredi Riski	Standart Yaklaşım	Gelişmiş Yaklaşım (İçsel Değerlendirme Yaklaşımı)	
		Gelişmiş İçsel Yaklaşım	Temel İçsel Yaklaşım

Tablo 2 -Kredi Risk Ölçüm Yöntemi

- a. Standart Yaklaşım
- b. Gelişmiş Yaklaşım
 1. Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (F-IRB)
 2. İleri Düzey İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (A-IRB)

a. Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşım, bankaların dış derecelendirmelere başvurdukları bir risk belirleme metodudur. Bu noktada bir bankanın, müşterisine kredi kullandırması için bağımsız denetim kuruluşlarının verdiği reyting notları belirleyici olmaktadır. Genel olarak kredi riski, banka tarafından sağlanan kredinin ödenebilirliği konusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Firmanın referansları, mali tabloları, benzer çalışmaları, banka ile yürüttüğü ticari ilişkiler ve hesaplarındaki şeffaflık dış denetim firmaları tarafından olumlu not edilmekte ve derecelendirme notunu yükseltmektedir. Basel-I’de yer alan standart yaklaşımda, sağlanan kredi değerinin ölçümünde maruz kalınabilecek risklere yönelik bir dizi önlem bulunmaktaydı. Basel- II Uzlaşısı ise, standart yaklaşımın yanı sıra bir iç denetim yaklaşımı fırsatı sağlamaktadır.

Bankaların kendi bünyelerinde bir iç denetim mekanizması, değerlendirme, derecelendirme komiteleri kurması bunun bir sonraki adımını oluşturmaktadır. Bu sayede bankalar, kredinin taşıdığı risk ağırlığını kendi yöntemleri ve denetimleri ile birlikte değerlendirme imkanına sahip olacaktır.

İç risk derecelendirmesi, kredi riskinin izlenmesinde önemli bir araç ve tüm kredi işlemlerinden kaynaklanan riskin tanımlanmasıdır. Ayrıca, İç Risk Derecelendirmesi ölçülmesini destekleyebilmek için yeterli düzeyde olmalı ve derecelendirme müşterinin tüm varlıklarını inceleyerek belirlenmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken konu kredi için ayrılan varlıkların da, sermaye yeterliliği için yapılacak kredi riski değerlendirilmesine dâhil edilmesi gerekliliğidir.

Basel- II standart yaklaşımına bir dizi yenilik getirmeden önce bu yaklaşımın taşıdığı en büyük sakınca subjektif yaklaşımdı. Bir banka tarafından veya bir uzman tarafından risk oranı fazla bulunan bir firmanın diğer bir banka tarafından başka şekilde değerlendiriliyor olması uluslararası bir değerlendirme yapmayı imkânsız kılmaktaydı. Bankaların doğru ve geri dönüşümlü kredi için uyguladığı yol, iyi bir bilgilendirme sonrası krediye onay verme ve daha sonra ödemeleri izleme şeklinde gerçekleşmekteydi. Banka bu işleme, karlılık kredi sağlama maliyetinin üzerine kar payını eklemek suretiyle bir sermaye yükümlülüğü rasyosuna erişmekteydi. Basel- II süreci ile bu yaklaşım yerini daha objektif bir değerlendirme aşamasına bırakmıştır. Kredinin yalnızca kendi riskinin değil, diğer unsurlarla birlikte değerlendirilerek daha sağlıklı bir risk belirleme yoluna gidilmiştir. Kredinin maliyeti belirlenirken taşıdığı risk öncelikli olarak hesap edilmeye başlanmıştır. Basel- II ile hedeflenen asıl amaç, “kredi

sağlamamak değil, aksine kredi risk maliyetini iyi belirleyerek risk yönetimini geliştirmektir”. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Basel- II sürecinin kredileri kısacağı veya kredi edinmeyi zorlaştıracığı değil, her bir firmanın risk değeri farklı olduğu için alacağı “kredi maliyetinin” kendisine özel olacağıdır. Kısacası bankalar yüksek risk aldıklarında ellerindeki parayı yüksek oranda, daha az risk aldıklarında ise daha düşük oranda satacaklardır. Böylece Basel- II’nin getireceği en belirgin kriter firmalar arasında ki rekabeti kızıştıracağı gerçektir.

b. Gelişmiş Yaklaşım

Bankaların kredi tesislerinde firmaların derecelendirme notlarını kendi reytingleri ile belirleyecekleri yaklaşımdır. İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanı tanıdığından ve bu sayede temerrüt olasılıklarını (probability of default (PD)) belirlemeleri mümkün olduğundan, önemli bir manevra alanı sağlamakta ve yaklaşımın uygulanmasında özerklik vermektedir. Bununla birlikte içsel derecelendirmenin yanında denetim otoritesinin resmi kontrolüne her zaman ihtiyaç duyulabilmektedir. Özellikle Basel- II’nin standartlarını yeni uygulayacak ülkelerde, yönlendirici, kontrol edici ve koordine edici bir denetim otoritesinin varlığı kuralların uygulanması aşamasında yararlı olacaktır. Türkiye’de de benzer uygulama örnekleri görülmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Basel- II sürecini koordine ederek, bankalarca çalışmaların devamını sağlamıştır. Bankaların içsel denetim mekanizmalarında, kurumsal gelişim ve yapılanma aşamasında da, BDDK etkin bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak, bankaların kullanacakları reyting programları da eğer

yasal sermaye hesaplamaında kullanılacaksa BDDK'dan yeterlilik almak zorunda olacaktır.

1. Temel İçsel Derecelendirme (F-IRB) yaklaşımında bankalar değerdendirme ve derecelendirmeyi kendi bünyelerinde ki komitelerle belirlemektedirler. Kredilerin temerrüt olasılığını (PD) bu komiteler hesaplariken temerrüt halinde kayıp (LGD) resmi otorite tarafından belirlenen yüzdeler kullanılmaktadır.

2. İleri Düzey İçsel Derecelendirme (A-IRB), banka temerrüt olasılığı hesaplanmasını benzer şekilde içsel komiteleri ile belirlemektedirler. Temel İçsel Derecelendirme metodundan farklı olarak bankalar, temerrüt olasılığı ile birlikte :

- Temerrüt Halinde Kayıp (LGD)
- Temerrüt Halindeki Risk Tutarı (EAD)
- Vadeyi (M) kendisine ait içsel verilere dayanarak hesaplamaktadırlar.

Tüm bu kriterleri göz ününde bulundurarak bankalar asgari sermaye yükümlölüklerini belirlemektedirler. Basel- II öncesi kullanılan standart kredi riski ölçümlemesinde olduğu gibi Yeni Uzlaş'ı da da kredi risklerini azaltıcı uygulamalar bulunmaktadır. Teminatlar, bilanço içi netleştirmeler, garantiler kredi riskini azaltıcı teknikler olarak kullanılmaktadır.

Bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını ileri düzeye çıkarmaları ve kendi derecelendirme katsayılarını kullanabilmeleri için bir geçiş dönemi öngörülmektedir. Avrupa Komisyonunca kabul edilerek CRD isimiyle yasalaştırılan Basel- II Uzlaşısı, 2007 başı itibariyle tüm üye ülkelerde uygu-

lamaya konulmuş ancak bankaların denetim mekanizmalarını geliştirmeleri için 31.12.2009 yılına kadar üç yıl süreli bir geçiş dönemi öngörülmüştür.

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA	Hazine ve Merkez Bankası	Opsiyon-1	Opsiyon-2	Opsiyon-2 (kısa vade)	Kurumsal Krediler
AAA AA+ AA AA-	Aaa Aa1 Aa2 Aa3	AAA AA+ AA AA	0%	20%	20%	20%	20%
A+ A A-	A1 A2 A3	A+ A A-	20%	50%	50%	20%	50%
BBB+ BBB BBB-	Baa1 Baa2 Baa3	BBB+ BBB BBB-	50%	100%	50%	20%	100%
BB+ BB BB- B+ B B-	Ba1 Ba2 Ba3 B1 B2 B3	BB+ BB BB- B+ B B-	100%	100%	100%	50%	150%
CCC+ CCC CCC- CC C D	Caa1 Caa2 Caa3 Ca C C	CCC+ CCC CCC- CC C D	150%	150%	150%	150%	150%
Derecesiz			100%	100%	20%	20%	100%

Tablo 3 - Derecelendirme Notlarının Eşleştirilmesi

Kaynak=BDDK ARD Çalışma raporları:2005/8

B-Piyasa Riski

Piyasa riski kavramını geliştirmiş ülke bankaları 1978 yılından itibaren kredi riskleri içerisine almaya başladılar. Piyasa riski, sahip olunan bilanço içi ve dışı pozisyonların piyasada gerçekleşen fiyat hareketleri ve dalgalanmaları sebebiyle zarara uğraması ihtimalini ifade etmektedir. Piyasa riski şu alt başlıklarda ki riskleri konu edinmektedir:

Bankaların portföyünde bulunan faize bağlı enstrümanlar ile hisse senetlerinin taşıdığı risk, tuttukları döviz pozisyonunun ve emtianın riskidir.

Piyasa riski değerlendirmesi denetim otoritenin geliştirdiği standart yöntemle veya bankanın kendi riske maruz değer ölçümüne dayanmaktadır böylece bankanın kendi riske maruz değer ölçümüne dayanmaktadır. Piyasa riski, Basel-I Uzlaşısında ki pozisyonu itibariyle Basel- II Uzlaşısında en az değişen asgari sermaye yükümlülüğünü belirleyen risk çeşididir. Genel olarak piyasada yaşanan değişimlerden bankalar bulundurdıkları rezervler açısından bir risk değeri taşımaktadırlar. Genel faiz oranlarında veya döviz hareketlerinde yaşanan değişimler bankaların varlıklarına göre kar/zarar açısından değişimler oluşturmaktadır. Basel Komitesi, piyasa riskinin standart yöntemle hesaplanmasını asgari koşul olarak kabul etmiştir. Ancak piyasa hareketlerinden doğabilecek risklere daha hassas ve daha esnek risk ölçüm modelleri de (VaR=RMD Modelleri) Komite tarafından teşvik edilmektedir.

Kur değişimleri ve faiz oranları riskine yönelik olarak hesaplanacak asgari sermaye yükümlülüğü, bankaların sahip oldukları tüm varlıklar ve tüm emtialar üzerinden yapılacaktır. Komite tarafından, sermaye yükümlülüklerini dengelemek için bankaların ellerinde bulundurmak ve bu yönde alım yapmak zorunda oldukları yabancı para rezervleri “yapısal döviz rezervi” olarak adlandırılacak ve yapısal amaçlı bulundurulan dövizler risk hesaplamasından muaf tutulacaklardır. Kredi riski hesaplamasında olduğu gibi piyasa riskinin belirlenmesinde de ulusal otorite grup içerisinde yer alan bankalara ve finans kurumlarına konsolide bazda hesaplama yapmalarına izin ver-

mektedir. Buna karşın ulusal otorite, konsolide halinde bulunan diğer grup üyelerinin hesaplarının nerede tutulduğuna bakılmaksızın- piyasa risklerinin izlenmesine de devam edecektir.

“Piyasa riski ölçüm metodu için ulusal otoritelerce iki seçeneğe izin verilmektedir”:⁶

a. Standart Yöntem

1. Faiz riski
2. Hisse senetleri pozisyonu riski
3. Döviz kuru riski
4. Emtia riski

b. İçsel Risk Yönetimi Modeli (VaR)

1. Risk yönetim sistemi genel kriterleri
2. Yapısal standartlar (nitelik açısından)
3. Piyasa risk özellikleri belirleme
4. Sayısal standartlar (nicelik açısından)
5. Stres testi
6. Dış denetim modelleri açısından değerlendirme
7. Karma yöntem ve standart yaklaşımının kullanımı

a. Standart yöntem

Standart yöntem ile risk hesaplanmasında, alt başlıklarda belirtilmiş olan faiz riski, hisse senetleri pozisyonu riski, döviz kuru riski ve emtia riskleri ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Bu yöntemde bankaların piyasa riskleri hesabında kullanılan varlıklarının vadeleri de uzun ve kısa olarak netleştirilerek risk hesaplaması yapılır. “Bütün bu risk kategorileriyle ilgili

olarak bilgi teknolojisi alanında riskleri azaltacak sistem ve tekniklerinin geliştiği gerçeğini de göz önünde tutmak gerekmektedir. Öncelikle risk belirlenip doğru bir şekilde ölçüldükten sonra genellikle ikinci adım olarak riskin oluşmasını önlemek gelmektedir.”⁷

1. Faiz Riski

Faiz riski bölümünde, bankanın sahip olduğu faize bağlı enstrümanlarla ilgili olarak doğabilecek olumsuz gelişmeler yer almaktadır. Aşgari sermaye yükümlülüğü uzun ve kısa vadeli olmalarına bakılmaksızın spesifik risk ve portföydeki faiz oranları olarak iki şekilde hesaplanmaktadır. Devlet tahvillerine sahip olan bankaların risk oranları hesaplanırken bu kağıtların risk oranları % 0 olarak belirlenmektedir. Dış değerlendirme notu A+’dan BBB-’ye kadar olan kurumlara ait ihraç kağıtlarının vadesi 6 aya kadar olanların risk oranı %0,25, 6 aydan 24 aya kadar vadesi bulunan kağıtların risk oranı %1, 24 aydan daha uzun vadeler için risk oranı %1,60 olarak belirlenecektir. Bu tanımlar dışında kalan ve dış kredi değerlendirme kuruluşlarınca değerlendirilmesi yapılmamış diğer tüm kurumların ihraç kağıtları için bankalar risk hesaplamasında oranı %8 olarak belirleyeceklerdir.

Bağımsız Derecelendirme Notu	Spesifik Risk İçin Sermaye Gereksinimi Oranı (%)
AAA ile AA- arası	0%
A+ ile BBB- arası	0.25% (vadeye kalan süresi 6 ay ve daha az olanlar)
	1.00% (vadeye kalan süresi 6 –24 ay olanlar)
	1.60% (vadeye kalan süresi 24 aydan uzun olanlar)
Diğer Menkul Kıymetler	% 8.00

Tablo 4- Basitten Gelişmiş doğru risk hesaplama seçenekleri

Kaynak=BDDK ARD Çalışma raporları:2005/8

Piyasa faiz oranlarındaki değişimlerden kaynaklanan

riskler ise “Genel Piyasa Riski” olarak belirlenmektedir. Genel piyasa riskinin belirlenmesi için vade süresi ve ortalama vade faktörlerinin kullanılmaktadır. İki durumda da sermaye yükümlülüğü aşağıdaki 4 bileşenin toplamından oluşmaktadır.⁸

Portföyde bulunan kısa ve uzun pozisyonlar:

- Aynı zaman diliminde eşleşen pozisyonların küçük olanı (yatay netleştirme)
- Değişik zaman dilimlerinde eşleşen pozisyonların büyük olanı (dikey netleştirme)
- Opsiyonlardaki net pozisyon

Vadeye kalan süreler ve ortalama vade metotlarında bankaların her bir pozisyonları için ayrı netleştirme işlemleri uygulanmaktadır. Yatay ve dikey netleştirmelerde vade grupları ve sermaye yükümlülük oranları vadenin yapısına ve zaman dilimine göre şekillenmektedir. Tüm bu netleştirme işlemleri için ilgili katsayılar Basel Komitesi tarafından açıklanmıştır.⁹

2. Hisse Senetleri Pozisyonu Riski

Bu risk türünde bankaların bilançolarında bulundurdıkları hisse senetlerinden doğabilecek riskleri örtecek asgari sermaye miktarının hesaplanması yer almaktadır. Hisse senetlerine ilişkin biçimleme ve risk türleri ayrımı spesifik risk ve genel risk olarak belirlenmiştir. Hisse senetlerinin oluşturduğu risklere göre hesaplanacak sermaye yükümlülüğü için bankaların tüm kısa ve uzun vadeli pozisyonları toplamı ele alınmaktadır.

Portföyün likit ve çeşitlendirilmiş olması durumunda risk katsayısı %4, bu durum haricinde %8 olarak uygulanmaktadır.

Hisse senetleri pozisyon riski bahsinde bulunan genel piyasa riski için uygulanan oran %8'dir.

3. Döviz Kuru Riski

Bu risk türünde bankaların ellerinde bulundurdıkları yabancı paralardan altın da dahil olmak koşuluyla doğan riskleri karşılayabilecek sermayenin hesaplanması yer almaktadır. Bu tip riskin ölçülmesinde iki tür süreç vardır. İlki bankaların sahip oldukları tek bir para cinsinden taşınan risktir. İkincisi ise, bankaların farklı para birimlerinden ellerinde bulundurdıkları kısa ve uzun dönemli pozisyonlarından doğan risklerin hesaplanmasıdır.

Ancak “yapısal pozisyon” dediğimiz ve bankaların asgari sermaye yükümlülüklerini kaybetmemeleri ve bu sebeple pozisyon almaları için yabancı para bulundurmalarına yerel otoritelerin izin vereceği hususuna daha önce de değindik.

Bankaların yabancı para portföyü riski hesaplamalarında iki yaklaşım mümkündür. Öncelikle tüm para pozisyonları günlük kurlarla, yerel para birimine dönüştürülerek toplanmakta ve %8 oranında sermaye yükümlülüğü getirmektedir. İkinci yöntem olarak bankaların içsel risk ölçüm modellerinden hesaplama yapılmaktadır.

4. Emtia Riski

Bu tür riskte, bankaların sahip oldukları ticari malların (değerli metaller, tarımsal ürünler, ikincil piyasalarda işlem gören fiziksel ürünler (mineraller, petrol gibi)) fiyatlarında yaşanabilecek değişimlerden kaynaklanan riskin karşılanması

için asgari sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır.

Bankaların ellerinde tuttıkları emtialardan doğabilecek riskler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Benzer ürünlerin fiyatları arasındaki ilişkinin değişmesi
- Faiz oranlarının değişmesi
- Vadeli fiyatlarda değişim riski

Basel- II Uzlaşısında emtia riskine karşı bankaların %15'lik bir sermaye ayırması öngörülmektedir.

b. İçsel Risk Yönetimi Modeli (VaR)

1. Risk Yönetim Sistemi Genel Kriterleri

İçsel risk ölçüm modeli ulusal düzenleyici otoritenin onayıyla gerçekleştirilmektedir. Bu elbette bir geçiş döneminde kazanılacak bir kapasite olacaktır. Ancak tüm bu süre esnasında düzenleyici ulusal otorite bankaların kullandıkları modelin yapısını, sağlamlığını ve çalışanların nitelikleri gibi faktörleri değerlendirecektir.

2. Yapısal Standartlar (nitelik açısından)

Bankaların bağımsız bir risk yönetim birimine sahip olması ve bu ünitenin, ulusal denetim otoritesiyle birlikte koordineli çalışması son derece önemlidir. Bu noktada denetim otoritesinin bir bankaya böyle bir içsel değerlendirme ünitesi kurması için asgari olarak belirlediği sayısal kriterler bulunmaktadır. Ancak bu kriterleri yerine getiren bankaların bu metotla çalışması kabul edilmiştir. (kriterler?)

3. Piyasa Risk Faktörlerini Özellikleri

Bankanın ticari gücünü etkilemesi muhtemel olan piyasa fiyatlarının ve piyasa faiz oranlarının ölçülmesi de çok önemli bir aşamadır. Bankalar risklerin belirlenmesinde faiz oranlarını, döviz kuru risklerini, hisse senedi ve emtia risklerinden oluşan bir dizi risk unsurunu takip etmesi gerekmektedir.

4. Sayısal Standartlar (nicelik açısından)

Bankalar hangi modeli kullanacaklarına dair seçim konusunda esnek tutulmuşlardır. Fakat bankaların asgari şu standartları yerine getirmesi gerekmektedir:

- “Value at Risk” (VaR)¹⁰ modelinin her gün hesaplanarak uygulanması¹¹

- Bankalar, bir önceki gün hesapladıkları riske maruz değer tutarı ile 60 işgününde gerçekleşen riske maruz değer ortalamasının düzenleyici otoritenin belirlediği katsayı ile çarpılması ile ortaya çıkan değer büyük olanı kadar ellerinde sermaye tutmalıdırlar.

5. Stres Testi

İç Risk Yönetim modeli yaklaşımını benimseyen bankaların piyasa riski belirlemeleri esnasında titiz ve anlamlı stres testlerini de kullanmaları gerekmektedir. Stres testleri bankaların sermayelerini ve varlıklarını etkileyebilecek değişimleri öngörebilmeleri açısından önemlidir.

Bankaların stres senaryoları portföylerindeki kazanç ve giderleri oluşturabilecek faktörlerin tespit edilmesine fırsat sağlamaktadır. Bu senaryoların, bankaların sermaye kayıplarını

karşılama kapasitesi ve bu riski azaltması için yapması gerekenleri ortaya koymalıdır. Bankaların kendi geliştirdikleri stres testleri ile birlikte ulusal otoritenin ortaya koyduğu stres testi kriterlerini birlikte kullanmaları gereklidir. Belli durumlarda denetim mekanizması bankalardan stres testi sonuçlarını isteyebilmektedir.

6. Dış Denetim Modelleri Açısından Değerlendirme

Dış denetimlerle veya ulusal otoritenin denetimiyle değerlendirilecek modellerin kesinliği için şu kriterlerin minimum olarak sağlanması gereklidir:

- İç denetim mekanizmasının işlerliğinin kazandırılıp, uygun koşullarda yapıyor olduğunun doğrulanması
- İç denetim mekanizmasının çalışma kriterlerini banka faaliyetleri ile uygunluk gösterdiğinin kontrol edilmesi
- Asgari sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında kullanılan fiyatlandırma ve karmaşık formüllerin tespitinde kullanılan enstrümanların uygunluğunun ve bağımsızlığının sağlanması
- Piyasa risk ölçümlerini gerçekleştiren bankaların, sistemin olası kazanç ve zararlarını tespit etme konusundaki başarısı için iç denetim sonuçlarının kontrol edilmesi
- Risk ölçüm sisteminde veri akışının ve denetim sürecinin şeffaf ve ulaşılabilir olması

Kredi Riski	Piyasa Riski	Operasyonel Risk
Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İçsel Risk Ölçüm Yaklaşımı	Standart Yaklaşım
Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı		Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları

Tablo 5- Spesifik Risk İçin Sermaye Gereksinimi

C) Operasyonel Risk

Operasyonel risk 1990'lı yıllarda yaşanan uluslar arası krizlerden sonra gündeme daha sıklıkla gelmiş olmasına rağmen, yıllardır bilinen ancak gereken önemin verilmediği bir risk türüdür. Bankacılık ve finansal sistemin bu riske karşı önlem alması ancak yaşanan büyük kayıpların ardından olmuştur. Operasyonel riskin sistemi etkileme gücü fark edildiğinde bu riskin ayrı bir yönetim ile disipline alınması gerekliliği üzerine ortak bir kanı geliştirilmiştir. Risk yönetim kültürü ile bankacılık ve finansal sisteminin öngörülerıyla, bilimsel ve istatistik bilgileri ile yaşanması muhtemel risklerin kontrol edilmesi planlanmaktadır.

Basel- II yaklaşımı ile birlikte operasyonel risk, risk çatısı altına alınmış ve beklenmeyen risklerin bertaraf edilebilmesi için oluşturulması gereken bir sermaye yükümlülüğü getirilmiştir. “Basel- II kriterlerine göre, operasyonel risk

eksik, başarısız iç süreçlerden, kişilerden, sistemden veya dış etkilere ötürü meydana gelebilecek riskler olarak belirlenmiştir.”¹² Operasyonel riskin etkin olarak yönetilebilmesi için bankaların öncelikle operasyonel risk noktalarını tanımlamaları ve hangi faaliyetlerinin operasyonel riske neden olacağını belirlemeleri gerekmektedir.¹³ Basel-2 Sermaye Uzlaşısı, “Operasyonel Risk” olarak aşağıda belirtilenleri kabul etmektedir:

- Teknoloji başarısızlıkları,
- İş hedeflerinin gerçekleştirilemez hale gelmesi,
- Kayıtlardaki yetersizlik,
- Kötü yönetim, zayıf öngörü, muhasebe ve denetim zafiyeti
- Finansla raporlarda ve dokümanlarda hatalar,
- Zararı gizleme ve kişisel kar elde etme girişimleri.

Üçüncü şahıs sebebiyle oluşacak zararlar

Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta operasyonel risk yönetiminin Uzlaşya eklenmesi, iç denetim modelinin sunduğu imkânları kullanarak bankalara, kredi kullandırma aşamasında belli bir formüle dayanan İleri Seviye Yaklaşımı imkânı sağlamasıdır. Operasyonel risk, güçlü bir sistem ve kontrol ile çok iyi işleyen yönetim anlayışıdır. Ancak Operasyonel risk, şirketlerin bu güçlü sistemlerini, kontrollerini ve iyi yönetimlerini ispat etmeleri için ek bir maliyeti de beraberinde getirmektedir. Kredi talep eden kurum ve kuruluşların operasyonel risk kriterlerinde bulunan zayıflıkları, finansal açıdan bankalara yeni sermaye yükleri getirmesi nedeniyle, yüksek faizli kredi kullanmak zorunda kalmalarına sebep olmaktadır. Bir banka operasyonel riskin yönetimi için bir

yapı geliştirmeli ve bu yapı kapsamında sermaye yeterliliğini ele almalıdır. Bu yapı, operasyonel riskin tanımlanmasına, değerlendirilmesine, izlenmesine ve kontrol edilmesine yönelik banka yaklaşımının ana hatlarını gösteren politikaları da içermelidir.

Operasyonel riske ilişkin olarak, Basel- 1 Uzlaşısı'nda bankaların en önemli riskinin kredi riski olduğu belirlenerek bankaların bu riski bertaraf etmeleri için sermaye yükümlülüğü bulundurmaları gerektiği belirlenmiştir. İlerleyen yıllarda piyasa riski kavramı da ilk uzlaşıda sermaye yükümlülüğü konusunda ele alınmaya başlanmıştır. Ancak ilk uzlaşıda bu iki tür risk tipinden başka bir yükümlülük uygulamasına yer verilmemiştir. Basel Komitesi, öncelikle sektörde genel kabul görmeye başlayan operasyonel risk tanımını benimsemiştir. Riskin nedenleri üzerine odaklanan ve risk yönetimine elverişli olan bu tanıma yasal sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kolaylık sağlanması amacıyla yasal risk dahil edilirken, stratejik risk ve itibar riski dahil edilmemiştir.¹⁴

Operasyonel riskin sermaye yükümlülüğü hesaplanması ve bu hesaplama sisteminde hangi kriterlerin kullanacağı konusu Komite'nin en çok zorlandığı konuların başında yer almıştır. Komite yaptığı çalışmalar sonucunda operasyonel riskin hesaplanmasında, kredi ve piyasa riski hesaplanmasında da kullandığı gibi çok riskliden daha az riskli işlemlere göre farklı miktarda sermaye bulundurulması gereken yaklaşıma karar vermiştir. Bu seçmeli yaklaşıma göre basit ve riske duyarısız yöntemlerden, gelişmiş ve riske duyarlı yöntemlere kadar farklı gelişmişlik düzeyine sahip bir dizi yöntem kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak Komite Operasyonel riske dayalı olarak asgari sermaye yükümlülüğünü üç temel

şekilde hesaplamaktadır: Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, İleri Düzey Yaklaşımları ,

a. Temel Gösterge Yaklaşımı

Operasyonel risk sebebiyle meydana gelebilecek hasarları bertaraf etmeye yönelik bulundurulması gereken sermayenin ne kadar olacağını belirleyecek en basit yöntem Temel Gösterge Yaklaşımı'dır.¹⁵ "Bu yaklaşım daha çok uluslararası alanda faaliyet göstermeyen, küçük ölçekli bankalar için uygundur." Sermaye tutarı, bankanın yıllık brüt geliri ve Komite tarafından belirlenen bir katsayının çarpılması sonucu bulunmaktadır. Bu katsayı(α) Basel Komitesi tarafından %15 olarak belirlenmiştir.

"Temel Gösterge Yaklaşımında, bankaların operasyonel riskleri için önceki 3 yılın brüt gelirlerinin %15'i olarak her bir yıl için hesaplanan ve son 3 yılın ortalaması alınarak ulaşılan tutarda sermaye bulundurmaları öngörülmektedir."¹⁶

$$Sermaye (TGY) = [\sum (BG X \alpha)] / n$$

• Sermaye (TGY)= Temel Gösterge Yaklaşımına göre hesaplanan sermaye

- BG1...n = Yıllık brüt gelir
- Alfa = Komite tarafından belirlenen katsayı(0.15)

b. Standart Yaklaşım

Standartlaştırılmış Yaklaşım; bir bankayı standartlaştırılmış faaliyet kollarına ayırmakta, daha sonra bu alanlarda bankanın faaliyetlerinin büyüklüğünü ve hacmini yansıtan göstergeler

kullanmaktadır. Böylelikle her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk miktarının hesaplanması amaçlanmaktadır.¹⁷ Operasyonel riskin hesaplanmasında kullanılan bu yaklaşım türünde toplam yasal sermaye miktarının belirlenmesi için tespit edilmiş olan sektörlerin hesaplanan son 3 yıllık brüt gelirlerinin basit ortalamalarının ilgili katsayılarla çarpımı ile elde edilen tutarların toplamından oluşur. Toplam sermaye yükümlülüğü şu şekilde formüle edilmektedir:

$$Sermaye(sy) = [\sum 1-3 \text{ yıllar Max } [\sum (BG 1-8 X_{1-8}), 0]] / 3$$

Sermaye (sy)= Standart Yaklaşımına göre hesaplanan sermaye

- BG1-8= her bir sektör için o yıla ait brüt gelir
- Beta 1-8 = Her bir sektör için belirlenen beta katsayıları
- Standart yaklaşım hesaplamalarında kullanılması için tespit edilmiş olan sektörler ise şöyledir:

Sektörler	Beta Katsayısı
• kurumsal finansman	%18
• alım-satım ve satış	%18
• perakende bankacılık	%12
• ticari bankacılık	%15
• ödeme ve takas	%18
• acentelik hizmetleri ve saklama	%15
• varlık yönetimi	%12
• perakende aracılık hizmetleri	%12

c. İleri Düzey Yaklaşımları

Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı; gereken sermayenin

hesaplanmasında bankaların içsel risk verilerinin ve kendi zarar rakamlarının kullanılmasını esas almaktadır. Komite, uluslararası ve büyük ölçekli bankaları bu yaklaşımı benimsemeleri için teşvik etmektedir.¹⁸ Elbette bu yaklaşımın uygulanması için yeterli ve doğru verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Standart yaklaşımda kullanılan sektörlerle ilave olarak alt iş kolları belirlenerek sağlıklı veri toplanması konusunda Basel Komitesi yol gösterici çalışmalar yapmıştır.

Sonuç olarak operasyonel risk kültürünün yerleşmesi belli bir zaman aralığında gerçekleşecektir. Basel Komitesinin bu bağlamda yaptığı çalışmalar son derece olumlu sonuçlar doğurmuştur. Operasyonel risklerin belirlenmesinin ardından bankaların uygun miktarda sermaye ayırmaları teknik açıdan belki de işin en kolay yanını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bankaların bilinçlenmesi ve faaliyetlerini planlaması, daha hassas risk ölçme sistemlerinin geliştirilmesi, sağlıklı verilere ulaşılması ve doğru değerlendirmelerin yapılması süreç içinde en önemli aşamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira operasyonel riskin belirlenmesi ve yasal miktarda sermaye bulundurulması asıl olan çözüm değildir. Üzerinde esas durulması gereken bankaların operasyonel risk kavramı bilinci ile hareket ederek faaliyetlerinde başarı yakalamaları gerçektir.

1.4.2- Sermaye Yeterliliği Denetimi

İkinci yapısal bloğu oluşturan sermaye yeterliliğinin denetim otoritelerince incelenmesi kavramının asıl amacı bankaların karşılaşılabilecekleri tüm risklerin farkında olarak faaliyetlerini yürütmelerini sağlamaktır. Bununla birlik-

te, bankaların risklerini yönetebilme ve bunun üstesinden gelebilme kabiliyetlerini geliştirmeleri, bu kabiliyetlerini artırırken içsel denetim mekanizmalarını oluşturmaları ve buna sahip olmaları, güvenilir olarak kendi mekanizmalarını işletmelerine bağlı olarak gerçek risk profiline uygun sermaye miktarının bankada bulundurulmasının sağlanması ve her bankanın kendi faaliyetleri ve kredi oranları ile kendine özgü bir denetim sürecini işletebilmeleri gibi çok farklı amaçların sağlanması hedeflenmiştir.

Bankaların bulundurmaları gereken sermayenin ulusal denetim otoritelerince kontrol edilmesine ilişkin geliştirilen bu yapısal blok Basel- II'ye bir risk yönetim uzlaşısı anlamını da yüklemektedir. Zira sermaye yükümlülüğü Basel- II'ye mahsus bir gelişme değildir. Bu süreç Basel-1 Uzlaşısında da yer almış ve uygulanmıştır. Yeni sistem içerisinde denetim otoritesinin bulunması öngörülmekle yetinilmemiş aksine bu otoritenin çalışma esasları da belirtilmiştir. Bu denetimle yapılmak istenen faaliyetlerin denetimi veya bir anlamda teftişi niteliğinde değildir. Bu yaklaşımın aksine sermaye yeterliliğinin denetleniyor olması, tamamen geleceğe dönük olarak bankaların risk yönetim kabiliyetlerini geliştirici ve iç denetim yollarını oluşturmalarına tetikleyici olacak bir denetim sürecidir. Bu sayede kurumsal bir iç denetime sahip olacak bankalar sürekli risk yönetimi kabiliyetine sahip olacaklardır. Bu sistem bu yönetim kültürünün yerleşmesini ve bir standart olarak benimsenmesini sağlamaktadır. Sermaye yeterliliği denetim mekanizması oluşturulurken 4 temel prensip belirlenmiştir:

- İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci
- Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi
- Bankaların Asgari Yasal Sermaye Miktarı Üzerinde Faa-

liyet Göstermelerinin Sağlanması

- Denetim Otoritesinin Erken Müdahalede Bulunmasının Sağlanması

A) İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci

Sermaye yeterliliğinin tespiti esnasında elbette ilk kontrol, kredi sağlayıcının kendisi tarafından yapılmalıdır. Bu kontrol plansız ve programsız olarak uygulanmayacak aksine banka tarafından önceden belirlenmiş bir strateji dâhilinde gerçekleşecektir. Kısacası bir kredi sağlayıcının risk profili yine ne iyi kendisi tarafından belirlenebilecektir. Bu sebeple bankaların bu sürece yönelik stratejilerinin mutlaka olması gereklidir.

Piyasalarda faaliyet de bulunan her bir bankanın kendine has bir stratejisi olacaktır. Müşteri sayısı, önceki tecrübeleri, kullanılan kredi miktarı, riski yüksek krediler ve uluslar arası kredi dereceleri her bir bankanın bu sürece karşı ayrı bir pozisyon almasına sebep olacaktır. Bu sebeple sürecin belirlenmesi, her bir banka için sayısız değişkenin kendi içerisinde tespit edilmesi ile gerçekleştirilecektir. Bankalar için örnek bir model olmamakla birlikte sistemin işleyişi ve yapısı konusunda belli kriterler uygulanacaktır. Bu yapı doğrultusunda takip edilecek bazı önemli özellikler de bulunmaktadır.

Sürecin takibi öncelikle yönetim kurulunun ve üst düzey yönetiminde olması gerekmektedir. Söz konusu süreçte karşılaşılabilecek tehditlere karşı banka yönetiminin bilgilendirilmesi ve son tahlilde müdahale kararının çıkacağı merciler konuya vakıf olmalıdırlar. Bununla birlikte önemli olan riskin tanımlanması aşamasıdır. Riskin, yani ileride doğması muhtemel tehditlerin tanımlanması bütün süreç içerisinde

izlenecek politikaları belirleyici olduğundan son derece önemlidir. Bu sebeple bankanın tüm riskleri en ince ayrıntısına kadar belirlemesi, ölçmesi, değerlendirmesi ve kontrol altında tutması gerekmektedir. Süreç içerisinde, banka sermayesi risk ile ilişkilendirilerek sermaye yeterliliği hedefleri bu risklerle birlikte ele alınmalıdır. Bu aşamada en kritik nokta elbette iç denetimler, teftişler ve kontroller olacaktır. Kredi sürecinde riskin kontrol edilmesi için sürecin bir bütün olarak ele alınması ve gözden geçirmelerin sürdürülebilir ve devamlılığı son derece önemlidir. Bankalar için kredi riskleri, operasyonel riskler, piyasa riskleri, likidite ve faiz oranı riskleri süreçte hesap edilecek risk türlerini oluşturmaktadır.

Tüm bu süreçte banka yönetimi elbette farklı faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Bir banka yönetimi için riskin kontrolü için en önemli faktör yasal oranlardır. Bu hukuki düzenleme alınacak riskin üst boyutunu belirlemekte olduğundan son derece önemlidir. Kredi risklerine karşı ellerinde bir sermaye bulundurmak durumunda olan bankalar için süreç sektör içinde yeni bir rekabeti de tetiklemiştir. Bu sebeple yönetimler piyasada bulunan diğer bankaların uygulamalarını karşılaştırmalı olarak takip ederek süreçte bu uygulamalara da dikkat etmektedirler. Kredi sağlamak çift taraflı bir aktivite olarak ilişkide bulunan diğer aktörün pozisyonu da riskin belirlenmesinde temel teşkil etmektedir. Buna ek olarak kredi kullanan aktörün derecelendirme kuruluşları tarafından değerlendirildiği reyting grupları içindeki durumu banka yönetimleri için belirleyici bir başka faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İçsel sermaye süreci değerlendirmesi yönetim tarafından tek başına bağımsız olarak takip edilmemektedir. Bu süreçte bankanın diğer kredi riskleri ve muhtemel riskleri bir konsantrasyon halinde yönetim tarafından izlen-

mektedir. Sermaye değerlendirmesi bankaların aldığı toplam risk üzerinden değerlendirildiğinde daha net bir çözüm yolu sunmuş olmaktadır. Her bir bankanın kendine has özellikleri, çalışma koşulları, kredi kullandırma yolları gibi subjektif faktörler de bu izleme sürecinde etkin olmaktadır. Sonuç olarak bu süreç analizlerin, raporlamaların, piyasa gözlemlerinin ve formal modellemelerin yapıldığı bir süreç olarak banka yönetimlerince takip edilmektedir. Banka yönetimleri bu durumu incelerken olayları akışına bırakarak değil belli bir plan ve strateji dâhilinde yürütmelidir. Bu çalışmalar özünde bir banka stratejisi geliştirmeyi de zorlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, banka yönetimlerinin Basel- II sürecinde içyapılarını güçlendirmeleri için belli bir stratejiyi ortaya koymaları kaçınılmazdır. Bankaların stratejik planlarının öngörülerini, hazırlıkları ve programlarını tamamlamış, organizasyonun değişimi algılamasına ve özellikle buna adapte olmasına katkı sağlaması gerekmektedir. Bankalar bulundurmaları gereken sermaye miktarını, diğer tüm dış ve bağımsız gelirlerini ve maliyetlerini son derece dikkatle ele alarak bu stratejiyi ortaya koymalıdır. İçsel Sermaye Değerlendirme süreci son tahlilde bankalara proaktif bir yaklaşım modeli getirmekte, olayların gelişimleri akabinde etkilenen ve politika ortaya koyan modeli dışlamaktadır.

B) Denetim Otoritesinin Değerlendirmesi

Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de gözden geçirmeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.¹⁹

Denetim otoritesinin yapması gereken ilk denetim içsel değerlendirme sisteminin işlerliği olmalıdır. Zira bankanın stratejisinin belirlendiği ve bir plan doğrultusunda banka politikalarının yürütüldüğü içsel değerlendirmenin denetiminin aksamadan işlemesi gerekmektedir. Bu noktada sağlanacak denetimin asıl amacı içsel değerlendirme sürecinin güvenilirliğini artırmaktır. İçsel sermaye değerlendirmesi sonuçta bankanın işlerliğinin bir teminatıdır. Bu sürecin takip edilmesi hedeflenen sermaye seviyelerinin pratikte uygulandığının görülmesi anlamına gelmektedir. Banka üst yönetiminin değerlendirme sürecini denetlemesi aynı zamanda sürecin etkinliği açısından son derece önem arz etmekte ve bu durumda belirlenen stratejilerin kolay kolay aşılmasını engellemektedir. Bu bir anlamda bankanın genel bir değerlendirmesini yapma imkânını da vermektedir. Bankanın risk yönetim ve kontrol sistemlerinin yeterliliğinin ve sermaye yeterliliği değerlendirmelerinin karar alma sürecinde ne derece kullanıldığının değerlendirilmesine yönelik bir süreç bulunmalıdır. Denetim öncelikle kredi, operasyonel ve piyasa risklerinin denetimi ile başlamaktadır. Buna ek olarak bankanın kendi değerlendirmesine göre bulundurması gereken sermaye miktarı ile denetçiler tarafından gerçekleştirilen değerlendirmeye göre bulundurulması gereken sermaye tutarları denetime tabi tutulmalıdır. Bu bir anlamda bankaların asgari tutarlarının da değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bankanın bu değerlendirmesi periyodik olarak gözden geçirilmelidir. Gözden geçirme bankaların subjektif olarak özelliklerine göre farklılık göstermekle birlikte büyük bankalar için söz konusu gözden geçirme tipik olarak yıllık yapılmaktadır. Denetim sürelerinin farklılık göstermesi gibi denetimlerin yapıları, boyutları ve derinlikleri de hem bankadan bankaya hem de yıldan yıla değişebilmektedir.

Süreç tamamen bankanın operasyonlarındaki değişimleri ve gelişimi paralelinde yürütülmelidir.

Denetimler sonuç itibariyle birer kontrol mekanizmalarıdır ve eksiklerin farkındalığını göz önüne çıkarmak için gerçekleştirilmektedir. Önleyici ve düzeltici mahiyette ele alınan denetimlerin otorite tarafından alt yapılarının belirlenmiş olması gerekmektedir. İçsel değerlendirme sisteminin tatmin edici bulunmaması durumunda banka otoritesi alternatif yaklaşımlarını devreye sokabilmelidir. Sistemdeki arızaların, tespit edilen sorunların önem sıralarının ve tedbir sisteminin en ince ayrıntısı ile denetim otoritesince belirlenmesi esastır. Bu yaklaşımların nasıl ortaya konacağı banka yapısına göre değişmekle birlikte bankaların risk yönetim ve iç kontrol sisteminin güçlendirilmesi, bir sermaye yenileme programının uygulanması, banka faaliyetlerinin ve temettü dağıtımının sınırlandırılması ve ek sermaye konulması gibi değişik tedbirleri kapsamaktadır.

Denetim otoriteleri, önlemlere karşı tedbirlerin alınması noktasında yasal güce sahip olmalıdırlar. Ancak bu süreci mümkün olduğunca açık ve şeffaf olarak yürütmelidir. Denetimler genellikle yerinden inceleme, zayıf bulunan noktalarda soruşturma ve inceleme, gözetim ve periyodik raporlamalar şeklinde yapılmalıdır. Denetimlerin banka içinde ve sermaye yeterliliği değerlendirmesi açısından başarılı olabilmesi için aktif bir güce ve yasal süreci başlatabilme yetisine bağlıdır.

C) Bankaların Asgari Yasal Sermaye Miktarı Üzerinde Faaliyet Göstermelerinin Sağlanması

Basel- II sürecinde sağlanmaya çalışılan asıl amaç bankaların karşılaşılabilecek krizlere yönelik olarak hazırlıklı ve donanımlı olmalarının sağlanmasıdır. Günümüzde bankaların en büyük sıkıntısı geri dönüşümünde sıkıntı yaşanan kredilerdir. Bunun önlenmesine yönelik olarak bir dizi tedbir süreçte uygulanacaktır. Dolayısıyla denetim otoritesinin bankalardan asgari sermaye yeterliliği rasyosunun üzerinde sermaye bulundurmalarını isteyebilmesi gerekmektedir. Hem bankaların bu güce sahip olması hem de denetim otoritesinin bu yasal oranların sağlanmasında etkin çalışması gerekir. Bankalar sütun 1’de yer alan risklerin ötesinde ilave bir sermaye bulundurmalıdır. Ancak sistem içerisinde yer alan bankaların özel şartları bu ilave sermaye miktarını belirleyecektir. Bu aşama da rekabetin ön plana çıkması bundan önceki prensiplerin önemi de artırmaktadır. Banka faaliyetlerine ilişkin riskleri, bankanın faaliyette bulunduğu yeri, risk yönetimi uygulamalarının genelini kalitesini ve kredi riskleri haricinde diğer risklerin ne derece dikkate alındığını göz önünde bulundurularak bankalar özel koşullar altında denetlenecektir. Denetim otoriteleri, söz konusu prensibin uygulanması ile ilgili olarak pek çok seçeneğe sahiptir. Bununla birlikte denetim otoritesi bu ve benzer önlemleri banka yönetimleri ile müzakere ederek belirleyebilmektedir. Bankaların denetim otoritesi ile ilişkisini artıracak bu yöntem sürecin işlerliği açısından da son derece önemlidir. Otorite bu süreçte bir belirleme yaparken yasal zorunluluklara bağlı kalabileceği gibi, bankaların kaliteli iç değerlendirme süreçlerini tespit ederek her bir bankaya özel çözümler sunabilir. Piyasa içinde bankanın kullandığı kredi türü, süresi

ve özellikle sektörleri dahi bu oranın belirlenmesinde etkili bir faktör olarak ele alınabilir. Tüm bu önlemler bankaların krize hazırlıklı olmaları ve kriz yönetimini doğru bir biçimde yapılandırılmaları için son derece önemlidir. Ek sermaye bulundurmak suretiyle bankalar, normal çalışma koşulları altında, faaliyetlerin türünün ve hacminin değişmesi ile risk tutarların değişmesi tehlikesine karşın bir gücü ellerinde bulundurabileceklerdir. Piyasadaki ani değişimlerde bankanın yeni pozisyon alması hem maliyetli hem de imkânsız olabilir. Ülkenin makro ekonomisinde yaşanacak krizlerde görülemeyen ancak her zaman ihtimal dâhilinde bulunan bir risk türü olarak bankaları tehdit eden önemli bir unsur olarak bulunmaktadır. Tüm bu tehditlere karşı daha güçlü olarak ayakta kalmak ve hazırlıklı olmak için ek sermaye bulundurmak bankalar için neredeyse şarttır.

D) Denetim Otoritesinin Erken Müdahalede Bulunmasının Sağlanması

Denetim otoriteleri, bankanın sermaye yeterliliği; risklerini karşılayabilecek asgari düzeyin altına düşmeden önceki bir aşamada müdahale edebilmeli ve sermaye düzeyinin devam ettirilememesi veya yenilenmemesi durumunda da gerekli acil düzeltici tedbirleri almalıdır. Müdahalede etmek kadar bunun zamanlaması da önemlidir. Mevduat sahiplerinin ve finansal sistemin sermayesinin normalden fazla aşınarak risk boyutuna ulaşmasını engellemek için denetim otoritelerinin süreci takip etmeleri ve buna yönelik tedbir almaları amaçlanmaktadır. Bu yetki genel olarak denetim otoritelerinin bankacılık sisteminin güvenilirliği ve sağlamlığını temin etmelerini kolaylaştırmaktadır. Finansal piyasadaki rekabet düşünüldüğünde bu müdahalelerin de açıklıkla ve şeffaflıkla

yapılması gerekmektedir. Bu sebeple hukuki bir alt yapı zemininde oturmuş müdahale yetkisi sistemin işlerliği açısından şarttır. Ulusal makro ekonomik politikaların uygulaması amacıyla yine ulusal mevzuat dâhilinde her bir müdahale gerektiren durumun kendi içerisinde incelenerek karara bağlanması ile süreç işleyecektir. Burada üzerinde önemle durulması gereken bankaların sorun yaşadıkları andan itibaren kapılarını çalarak durumu düzeltmeleri gerektiğine ilişkin yaptırımlar uygulanması değildir. Bunun öncesinde denetim otoritesinin faaliyetlerini, analizlerini ve gözlemlerini son derece etkin biçimde yerine getirerek, sermaye yeterliliği açısından riskli halka içerisine giren bankaların bu konuda bilgilendirilerek durumlarını ve pozisyonlarını yeni şartlara göre adapte etmeleri konusunda psikolojik olarak zorlanmaları sürecin işlerliğinin esaslarını oluşturmaktadır. Tüm bu pozitif yaklaşımlara ve müdahale uyarılarına karşın sermaye yeterliliği konusunda gerekli düzenlemelere gitmeyen ya da gidemeyen bankaların kati suretle yasal olarak yaptırımla karşı karşıya bırakılmaları gerekmektedir. Basel- II sürecinde bu sistemin işlerlik kazanması ile bankaların faaliyetlerinin belli sürelerle askıya alınması ve/veya durdurulması ile karşılaşmak mümkün olacaktır.

Denetim otoritesi gözlemleri sonucunda riskli bölgede yer alan bankalara ne gibi tedbirler uygulayacaktır sorusu gündeme gelmektedir. Tedbirlerin başında risk taşıyan bankanın yakından incelenmesi gelmektedir. Burada özellikle bankaların içsel sermaye denetim mekanizmaları ile koordineli çalışmalar yürütülecektir. Yıllık, aylık ve sektörel analizler ve raporlar ile sermaye oranındaki tehlikenin önlenmesine ilişkin yol haritası denetim otoritesi ve banka yönetiminin ortak çalışması ile belirlenecektir. Bunun yanında bankanın öncelikli olarak ser-

maye pozisyonunu iyileştirecek girişim inisiyatiflerinin ortaya konması beklenmektedir. Bu süreç bankanın pozisyonunda bir değişim anlamına gelmektedir ve yeni bir sermaye planı denetim otoritesine sunulmalıdır. Bu ve benzer tedbirlerin yeteri kadar yerine getirilmediği durumlarda banka yönetiminin daha radikal önlemler ve tedbirler alması beklenecektir. Banka yönetimlerinin değişmesi, bankanın belli faaliyetlerinin kısıtlanması, temettü ödemelerinin askıya alınması veya ertelenmesi gibi son derece köklü çözümleri bankaların yerine getirmeleri beklenebilecektir.

Piyasada faaliyet gösteren bir bankanın bu ve benzer radikal tedbirlere maruz kalması makro dengeler açısından ele alındığında olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Her denetim otoritesi, bankanın sermaye düzeyinde değişimler durumunda atılması gereken adımlara yönelik stratejileri açıkça belirlemelidir. Örneğin ilk aşamada denetim otoritesi, bir sermaye yenileme programı ve bunun için bir takvimin verilmesini talep etmelidir. Bu aşamada radikal tedbirlerden ziyade bankaların yakından izlenmesi ve yönlendirilmesi yerinde olacaktır. “Eğer sermaye muhafaza ettirilmemiş ve sermayesi yeniden yapılandırılmamış ise denetim otoritesi bankadan düzeltici tedbirler alınmasını isteyebilecektir.”²⁰

Tüm bu kritik unsurların göze alınmasının akabinde tedbirler, ülkelerin ekonomik ve yasal düzenlemelerine göre kendilerine yaşam alanı bulmaktadırlar. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi bazı ülkelere denetim otoriteleri erken müdahale hususunda ayrıca yasal olarak, son derece açık bir biçimde yetkilendirilmişlerdir. Acil Düzeltici Eylem rejimleri(“Prompt Corrective Action”) denilen bu tür yetkilendirmeler, denetim otoritelerinin zamanından önce

yapılmış bir müdahale için sorumlu tutulmalarını engelleyerek belli durumlarda gerekli olacak esnekliği de sağlamaktadırlar.

Özetle sermaye denetiminin ele alındığı ikinci sütunda kredi riski gibi, operasyonel risk gibi risk türlerinin incelendiği sütun 1'in temaları özel olarak incelenmektedir. Bununla birlikte, sütun 1'de ele alınmayan ve bankacılık hesaplamalarında değerlendirilen faiz riski de yine ikinci sütunda ele alınarak denetime tabi tutulmaktadır. Değerlendirme sürecinin diğer önemli unsurlarını ise denetim otoritesinin alt yapı kapasitesinin yetkinliği oluşturmaktadır. Bu noktada otoritenin şeffaflığı ve hesap verebilirliği ile diğer benzer denetim mekanizmalarıyla birlikte, koordineli çalışması önemli bir yer tutmaktadır. Yaklaşık 250 sayfa olarak hazırlanan Basel-II Uzlaşısı metninde de sermaye denetimine ilişkin önemli bir kısım ayrılmıştır. Denetimin temel prensipleri, iç kontrol ve risk yönetimi, sermaye yeterliliği, kurumsal yönetim ve değerlendirme ile müdahalelerden oluşan Basel Komitesi düzenlemeleri risk odaklı bir denetim mekanizmasını kullanarak Sütun 2'yi meydana getirmektedir.

Sermaye denetiminin tüm bu aktörleri kullanarak bir denetim modelinin ortaya konması bankalar, denetim otoriteleri ve akademik çevreler tarafından olumlu karşılanarak gerekliliğine atıfta bulunmaktadır. Sermaye denetimiyle birlikte, yasal sermaye ile uygulanan sermayenin arasında bir ilişki kurulacağı, risk odaklı bir denetim modelinin kullanılabileceği, bankaların iç denetim sistemleri ile risk yönetim modeli oluşturmalarına yardımcı olacağı, bankacılık piyasasının temel aktörleri olan bankalar, denetim otoriteleri ve bağımsız denetçiler arasındaki ilişkinin artacağı ve denetim otoriteleri arasındaki ilişkinin gelişeceği ortak bir kanı

olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında denetim için gerekli zamanın belirlenmesi, önceden müdahale etme yöntemleri ve özellikle asgari sermayenin üstünde sermaye bulundurmanın bankalara getireceği ek maliyetin çok olacağı yönünde ciddi eleştiriler de ikinci sütuna yönelik olarak getirilmektedir. Bir başka eleştiri ise denetim için gerekli olan bilgi birikimi ve denetim kaynağının teminidir. Denetim otoritesi bilgi birikimini Basel- II’de yer alan risk ölçüm modelleri, modern bankacılık araçları, sayısal teknikler ve teknolojik sistemleri kullanarak temin edecektir. Denetim kaynağını ise, risk ölçümü ve yönetimi sistemlerinin değerlendirilmesi, risk analizi ve risk değerlendirilmesi, risk ölçüm modellerinin denetimi ve değerlendirilmesi ve modern bankacılık sistemlerinin değerlendirilmesi oluşturacaktır.

1.4.3- Piyasa Disiplini

Basel- II yeni uzlaşının yapısal blokların sonuncusu olan Piyasa Disiplini, bankaların daha şeffaf olması esasına dayanmaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için bankaların bilgilerini paylaşma standartlarının geliştirilmesini teşvik ederek bankaların yeterli sermaye tutmasında piyasa katılımcılarının rolünü artırmaktadır. Böylece bankaların daha kapsamlı ve daha şeffaf bir kamuoyu bilgilendirme mekanizması içerisinde yer alması hedeflenmektedir. Bu temel yapı taşı oluşturarak kamu denetimi ve piyasa disiplini, kamu otoritelerinin proaktif ve etkin bir denetim yapmasını, bankaların riskli faaliyetleri ve risk yönetimi konularında piyasaya detaylı bilgileri sunmalarını gerektirmektedir.

3 Yapısal blokta ana hedef finansal piyasalardaki disiplinin sağlanmasıdır. Piyasa disiplini, birinci ve ikinci yapısal

blokları tamamlayıcı niteliktedir. Bankaların sahip oldukları sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dâhil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan üçüncü blokta; bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve finansal bilgi kullanıcıları, kamuya açıklanacak bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme olanağına sahip olacaklardır bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir.²¹

Sonuç itibariyle Yapısal Blok 3 ile bankaların şeffaf yönetim yapısı ile genişletilen bilgi açıklamalarının denetim sürecini tamamlayıcı bir etki yapması planlanmıştır.

Piyasa Disiplini bankalar arasında bilgilerin karşılaştırılabilirliğini daha olanaklı kılan tutarlı ve anlaşılabilir bir bilgilendirme çerçevesinde tutmaktadır. Bunun sağlanması ile piyasa tarafından bankanın riskleri değerlendirilmektedir. Bu süresin etkin bir şekilde işlemesi için elbette Ulusal Denetim Otoritesi (BDDK) tarafından bir yaptırım uygulanmalıdır. Ancak bu yaptırımın ek bir sermaye tutma zorunluluğu olması beklenmemelidir. Öte yandan bankalar bilgilerin piyasaya açıklanması noktasında bir bilgi yönetim ve paylaşım sistemi geliştirmelidirler. Banka üst yönetimi tarafından bilinen, onaylanan ve kabul gören bir sistematik içerisinde resmi bir bilgilendirme politikası uygulanmalıdır. Bir bankanın açıklayacağı bilgiyi kendisine göre önemlilik kavramını temel alarak karar verecektir. Bugün kullanan piyasa bildirimine yönelik raporlamalar da piyasa disiplini yapısal bloğu beklentilerine cevap verecek nitelikte algılanıp kullanılabilir. Kurum içi özel ve gizli bilgiler haricinde yapısal blokta öngörülen tüm bilgilerin piyasa ile paylaşılması gerekmektedir. Bu noktada birinci ve ikinci yapısal bloklarla piyasa disiplininin ilişkisi or-

taya çıkmaktadır. Birinci yapısal blokla ilgili olarak, sermaye bileşenlerinin yapısı, perakende krediler, proje finansmanı, özel kredi portföyleri ve modeller gibi bankanın sahip olduğu kredi riskleri, kredi risk azaltım teknik ve yöntemlerini, menkul kıymetlendirmeyi ve bankanın taşıdığı operasyonel riski bilgi olarak sunmalıdır. İkinci yapısal blok kapsamında ise sermayenin yapısı, yeterliliği gibi özel sermaye değerlendirme biçimlerini ve bankacılık hesabındaki faiz riski, yasal risk, stratejik risk, konsantrasyon riski ve likitide riski gibi göreceli risklerinde bilgi akışının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Paylaşılacak bilgilerin ne şekilde ve hangi kanallarla olacağı tamamen banka otoritesine bağlı bırakılmıştır. Ancak bu bilgilere kamunun kolay erişimi teşvik edilmektedir. Bankanın raporlamalarının yanı sıra internet aracılığı ile de bu bilgilerin piyasa ile paylaşılması uygun görülmektedir. Bu bilgilerin kamuyla paylaşmaları altışar aylık dönemler itibarıyla yapılması öngörülmektedir. Ancak bankanın daha genel politikalarını belirleyen risk yönetimi, raporlama sistemleri gibi konularda bilgilendirmeler yıllık olarak yapılacaktır. Keskin risk oranı dönüşüm ve değişimlerde bankaların bu durumu bilgilendirmeleri ise üçer aylık raporlama sistemi ile yapmaları önerilmektedir.

Şeffaflığın sağlanması ve piyasa tarafından bankaların denetlenmesine imkân sağlayan üçüncü yapısal blok dışında bazı bilgiler istisna olarak belirlenmiştir. Bankaya ait özel bilgiler, rakiplerle paylaşıldığı takdirde bankanın bu sistem ve ürünler için yapmış olduğu yatırımların değerinin düşmesine neden olabilecek ve bu yoldan bankanın rekabetçi gücünü zayıflatacak bilgiler, müşteriler ile ilgili gizli bilgiler ve iç denetim detayları gibi konular bu kapsamda ele alınmaktadır.

Piyasa Disiplini ile kamuoyunun, elinde bulundurdukları pozisyonlar itibarıyla iyi ve kötü bankaları ayırt edebilmelerini sağlayacaktır. Bunun en büyük avantajı ise bir bankada yaşanan sorunlar tüm finansal çevreleri etkilemeyecek olmasıdır. Sermaye yeterliliği ve risk oranı açısından sorun yaşayan bankalar bu sorunlardan kurtulamadıkları takdirde tek bir banka olarak bunun zorluklarıyla karşılaşacak ve beklide piyasadan tasfiye olacaktır. Bu bir anlamda sektörün uzun vadede kalitesini artıracak bir değerlendirme olacaktır. Ayrıca piyasa bankalardan sürekli olarak veri ve bilgi aldıkça piyasaların kırılabilirliği azalacak ve büyük dalgalanmalar ile sürprizler yaşanmayacaktır. Bankalar piyasaya hesap verme durumunda oldukları için işlemlerinde bir hakkaniyet ve adalet arayacak, buna ek olarak da faaliyetlerini daha ihtiyatlı ve aşırıya kaçmadan sürdürecektir.

1.5 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Basel II Çalışmaları

Bundan 18 yıl önce dünyadaki tüm bankaların sermaye tutma zorunlulukları İsviçre'nin Basel şehrinde BIS bankasının aldığı kararla belirlendi. Türkiye'de ise bu sisteme 90'lı yılların başında geçildi. Bankanın aktifindeki tüm kalemleri belli risk ağırlıkları ile çarpılıp bu analiz sonucunda çıkan bir sermaye yükümlülüğü oranı belirlendi. Basel- II kriterleri ile bugün bu sermaye ağırlığı % 8 olarak tespit edilmiştir.

Sermaye ağırlıkları söz konusu oranın altında kalan bankalar, risk seviyesinin altında olarak nitelendirilmektedirler. Ülkemizde yaşanan 2001 krizinde de fona devredilen bankalarda da bu oran belirleyici olmuştur. Bugün Türkiye'deki bankacılık sisteminde risk oranının ortalaması %8'in çok

üzerinde bir seviyede, yaklaşık %23 olarak seyretmektedir.

Basel- II Uzlaşısında hedeflenen temel amaç sadece AB ülkelerinde değil, aksine tüm dünya genelindeki finansal piyasalarda mali istikrarı sağlamaktır. Ancak geçtiğimiz dönemde dünya ekonomisinde gelişen olaylar ve değişen enstrümanlar karşısında Basel-I’i değiştirme gereği ortaya çıkmış ve Basel-II hükümleri kabul edilerek AB ülkelerinde uygulanmasına karar verilmiştir. Bu gelişmelerin ardından AB sürecinde hızla yol alan Türkiye finansal piyasaların AB ile uyum sürecini tamamlama ve takip etme adına, BDDK Yeni Uzlaşıya uyum yolunda bir yol haritası belirlemiştir. AB ülkelerinin ardından bir yıl arayla, 2008 yılından itibaren sistemin, Türkiye’de uygulamaya konulması benimsenmişti, ancak BDDK yasal alt yapının hazır olmayışı ve bankalarla yaptığı görüşmelerin sonucu olarak Basel II’ nin uygulamasını 2009’a ertelemiştir.

Basel- II’nin temel hedeflerinden bir diğeri ise, bankaların ellerindeki kıt kaynakları olabildiğince etkin kullanmak ve riskin minimum seviyede tutulmasını sağlamaktır. Bunun reel sektör açısından önemli tarafı kredi kullanan müşterinin, bankanın aktifinde en önemli yeri teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Eğer banka mali dengesinde bir ayarlama-ya gidiyorsa bu doğrudan reel sektörü ve kredilerini etkileyen bir girişim olarak karşımıza çıkacaktır. Bu girişim yeni Uzlaşıda “Operasyonel risk” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu riskten kasıt, kredi riski ve piyasa riskine ilaveten her türlü risktir. Örneğin deprem riski, bir banka çalışanının bankanın parasını zimmetine geçirmesi riski gibi her türlü risk operasyonel risk kavramı altında değerlendirilmektedir.

Risk tanımlarının artması, standartların uygulanmasına çok az bir zaman kalması sebebiyle, birçok kesim Basel- II

için hazırlık çalışmaları yapmaktadırlar. Özellikle BDDK önderliğinde, neredeyse tüm bankalar pozisyonlarını, kurumlarını, teknik alt yapılarını ve en önemlisi insan kaynaklarını yeni döneme hazırlamaktadırlar. Bu hummalı hazırlıklar Basel- II'ye verilen önemin birer göstergesidir.

Farklı kurumların hazırlık çalışmalarını BDDK koordine etmektedir. “Özellikle TBB bünyesinde BDDK ve banka yetkililerinin katılımıyla oluşturulmuş olan Basel- II Yönlendirme Komitesi ile BDDK bünyesinde; Hazine Müsteşarlığı, T.C. Merkez Bankası, SPK ve TBB yetkililerinin katılımıyla oluşturulmuş olan Basel- II Koordinasyon Komitesi bunun en güzel örneklerini oluşturmaktadır.”²²

Sermaye yeterliliği ve bu ihtiyacın hesaplanması finansal istikrarın korunması amacıyla bir düzenleme ve denetim aracı gibi kullanılmaktadır. Basel- I adı ile bilinen ilk sermaye yeterliliği Uzlaşısı 1988 yılında açıklanmıştır. Daha sonra çeşitli evrelerden geçen Uzlaşının, değişen şartlara göre uyarlanarak revize edilmesi ile Basel- II kriterleri ortaya çıkmıştır. Bu standartlara ilişkin nihai metin 2004 yılının Haziran ayında yayınlanmıştır. Uluslar arası camiada yürütülen bu çalışmalara eş zamanlı ve paralel olarak yapılan çalışmaların ardından BDDK'da Uzlaşuya uyum için bir yol haritası çalışmasına bu tarihten itibaren başlamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi **Basel- 2 Yönlendirme Komitesi** Mart 2003 tarihinde tesis edilmiştir. Bu komite ayda bir kez toplanarak Basel- II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır. **Basel- 2 Yönlendirme Komitesi** ve **Basel- II Koordinasyon Komitelerine** ek olarak BDDK bünyesinde çeşitli alt komiteler oluşturularak teknik konularla ilgili

çalışmalara devam edilmektedir.

Bankalarla birlikte yürütülen çalışmaların ardından BDDK, Basel- II Uzlaşısı için bir yol haritası belirlemiş, daha sonra bu yol haritası daha da detaylandırılarak geniş kapsamlı bir hale getirilmiştir. Öncelikle yol haritasında genel hükümlere yer verilmiş, ardından yapısal bloklar, ilgili taraflar ve konular itibariyle her ay yapılması planlananlar listelenmiştir. 2005 yılında açıklanan taslak yol haritası metni ve genel hükümleri hükümleri şunlardan oluşmaktadır:²³

1. Yol Haritası, dinamik değerlendirme sürecine tabi olup, ileride ortaya çıkabilecek gelişmeler ışığında güncellenebilecektir.

2. Yol Haritasında yer alan hususlarda Basel-II hükümleri ile birlikte AB direktifleri de (CAD, Capital Adequacy Directive) dikkate alınacaktır. AB direktiflerinin Basel-II hükümlerinden farklılaştığı bir durumda AB direktifleri esas olacaktır.

3. Bankacılık Kanunu Tasarısı'nın yasalaşmasını takiben, BDDK'nın denetim alanına girecek diğer finansal kuruluşlara (faktoring, leasing gibi) ilişkin hususlar daha sonra kamuoyuna açıklanacaktır.

4. Basel-II'ye ilişkin bir politika metni açıklanacaktır.

5. BDDK'nın Yol Haritasına ilave olarak, BDDK'nın ilgili dairelerinin, bankaların ve yapacağı faaliyetlerle ilgili TBB'nin de kendilerine ait yol haritaları olacaktır.

6. BDDK, Basel-II'ye geçiş sürecindeki gelişmelere ilişkin

olarak yılda en az bir defa ilerleme raporu yayımlayacaktır.

7. Yol Haritasında yer alan hususların bankalara prensip olarak konsolide bazda uygulanması öngörülmektedir.

8. İleride gelişmiş yöntemleri kullanmayı planlayan bankaların şimdiden veri toplamaya, sistem ve altyapılarını hazırlamaya başlamaları uygun olacaktır.

9. Hangi risk için hangi modelin kullanılacağına bankaların yönetim kurulları karar verecektir.

10. Her banka için bir koordinatör (asgari seksiyon müdürü veya üstü) tayin edilecektir. Yönlendirme Komitesi üyesi bankalar için koordinatör, ilgili bankanın Komitedeki en üst düzeydeki yetkilisi olacaktır.

11. Basel-II Yönlendirme Komitesi her ay toplanacaktır.

12. Yürütülmekte olan Risk Odaklı Denetim Sistemi (RODS) Projesi ve IT denetimine ilişkin hususlar, Bankalar Kanunu Tasarısı yasalastıktan sonra nihai hali verilerek uygulamaya konulacaktır.

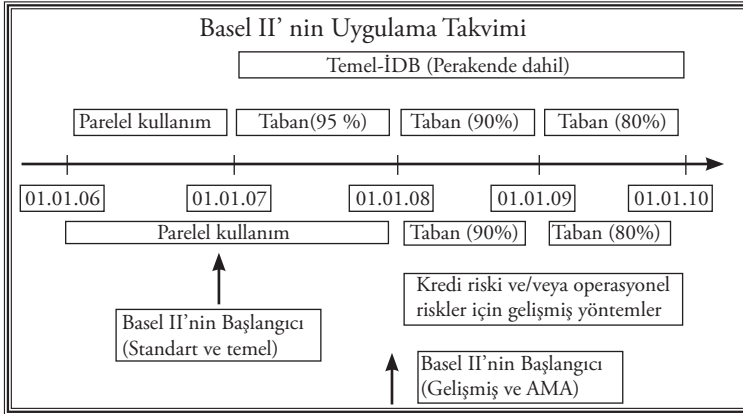
13. Gerekli görülmesi halinde BDDK tarafından danışmanlık hizmeti alınabilecektir.

14. BDDK tarafından uygun görülecek muhtelif bankalar Basel-II'ye geçiş sürecinde görev yapmak üzere BDDK nezdinde birer temsilci atayacaklardır. Bu konuyla ilgili esas ve usuller daha sonra açıklanacaktır.

15. BDDK nezdinde Basel-II'ye ilişkin bir teknik proje sorumlusu belirlenecektir.

16. Basın ile ilişkiler için BDDK nezdinde bir irtibat yetkilisi belirlenecektir.

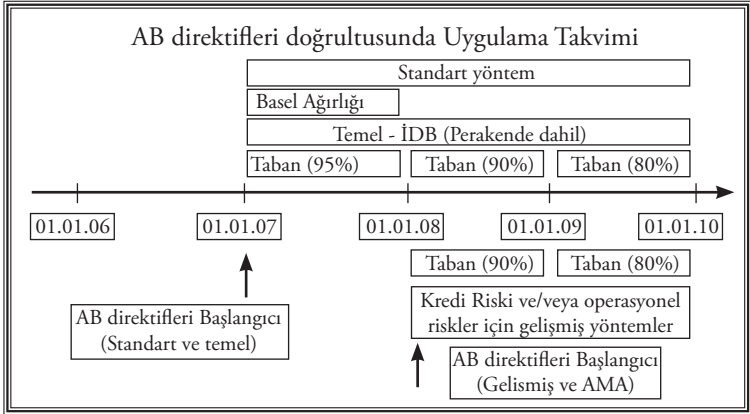
Taslak Yol haritasında belirtildiği gibi, Yeni Uzlaşının uyu- mu için takvim belirlenirken Avrupa Birliği'nin uygulama takvimine dikkate alınmıştır.

Tablo 6 - Basel II Uygulama Takvimi

Kaynak: BDDK, Basel- II'ye Geçiş Yönelik Yol Haritası

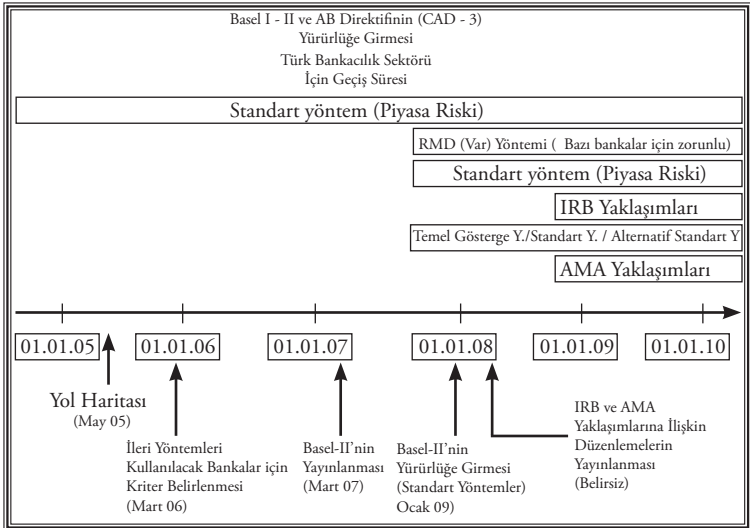
Tabloya göre de Basel- II standart yöntemler Ocak 2007 yılında, İleri yöntemler ise 2008 Ocak ayında uygulamaya başlayacaktır (Türkiye'de Standart yöntemlerin 2009 Ocak ayında başlamasına karar verilmiştir.)

Tablo 7 - AB Direktifleri Uygulama Takvimi

Kaynak: BDDK, Basel- II'ye Geçişe Yönelik Yol Haritası

Bir diğer tabloda da Avrupa Birliği'nin Basel- II standartlarını uygulama takvimi gösterilmiştir.

Tablo 8 - Yol haritası çerçevesinde Uygulama Takvimi

Kaynak: BDDK, Basel- II'ye Geçişe Yönelik Yol Haritası

Son tabloda ise, ülkemizin geçiş sürecinin yer almaktadır. Ülkemizde hem standart yöntemler hem de ileri yöntemlerin uygulanması, Avrupa Birliği'ndeki uygulamalarının bir yıl ardından gerçekleşecektir. 2007 yılında ise, paralel uygulamalar yer alacak ve bir geçiş dönemi yaşanacaktır.

Basel-II, yalnızca uyulması gereken bir düzenleme ve bankaların denetim otoritesi için tutturmaları gereken bir rasyonun hesaplanma süreci değildir. Geleneksel anlayışın yerini tamamen modern yeniden yapılanma sürecinin aldığı bir düzenleme ve denetleme yaklaşımının ürünüdür. Basel-II birçok değişimi beraberinde getirdiği için sürecin derinlemesine incelenmesi ve sürekli takip edilmesi gerekmektedir. Bu durum dinamik bir izleme ve denetleme sürecini zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birliği ile uyum sürecinde Basel- II sürecinin sorunsuz atlatılması da ayrıca önem arz etmektedir. Sermayenin sınır tanımadığı, yabancı yatırımların ülkemize hızla girdiği bu yıllarda bankacılık sistemimizi normalden daha dirençli, güçlü ve uluslar arası standartlarda iş yapabilir hale getirmek durumdayız. Bu sebeplerle yeni uzlaş, Türkiye ekonomisi, bankacılık sektörü ve reel sektör açısından önemlidir.

Basel II süreci hem bankalar hem de düzenleyici kuruluş için bir öğrenme sürecidir. Bu öğrenme sürecinde etkin olan tüm paydaşların ve kurumların koordineli ve işbirliği çerçevesinde çalışmaları son derece önemlidir. Ülkemiz bankacılığının daha iyi bir konum elde etmesi açısından, eksiklerin tespiti ve nasıl daha etkin bir geçiş yaşanabilir sorusunun cevapları kurumlar arası işbirliği ve diyalogla çözülecektir.

BÖLÜM 2

BASELİİ'NİN - REEL SEKTÖRE ETKİLERİ VE KOBİ'LER

2.1. Reel Sektörün Temel Aktörleri KOBİ'ler

Ekonomik büyümeyi sağlayan mali istikrarın sağlanması kadar, ekonominin temel aktörlerinden KOBİ'lerin payı bu istikrarın sürdürülebilir olması açısından son derece önemlidir. Mali istikrarın sağlanması için de istikrarlı bir finansal sisteme ihtiyaç vardır. Elbette sağlam bir bankacılık sistemine sahip olmak kolay değil, aksine birçok koşulun eksiksiz yerine getirilmesi ile ulaşılabilecek zor bir yoldur. Basel- 2 Uzlaşısı, söz konusu unsurları bir araya getirmek ve finansal sistemin doğru işlemlerini sağlamak amacıyla, uluslararası bankalar tarafından atılmış son derece önemli ve etkin bir adımdır. Yeni standartlarla beraber birçok kesimde Uzlaşısı'nın etkileri hakkında konuşma ve tartışmalar başlamıştır. Tartışılan bu aktörler içerisinde üzerinde en çok durulan ise KOBİ'lerdir.

Bankalar, piyasa pozisyonlarını korumak ve kabul edilebilir bir risk oranında faaliyetlerine devam ettirmek için Basel-II standartlarına göre yeniden tutum ve davranış belirlemektedirler. Özellikle Sermaye Yeterliliği Rasyoları, bankaların finansal sağlımlıkları açısından en önemli gösterge olarak kabul görmektedir. Bu nedenle sermaye yeterliliği için bankalar, Basel-II sözleşmesinin ardından, müşterilerine karşı tavırlarında ciddi değişiklik yapmak zorunda kalmışlardır. Artık müşteriler sahip oldukları özelliklerle, mali tablolarla ve kredi pozisyonlarıyla birlikte bankanın karşısında kendilerine farklı yer edinebilmektedirler. Kısaca bu şu anlama gelmektedir. Finans durumlarındaki istikrarı ortaya koyabilen KOBİ'ler daha düşük faiz oranlarıyla kredi alma hakkını elde ederken, risk taşıyan KOBİ'ler ise yüksek faiz oranları ve bankaların birçok talepleriyle yüz yüze gelmek zorunda kalacaklardır.

Bununla birlikte, Basel-II ile birlikte sermaye yeterliliğinin belirlenmesi sürecinde, KOBİ'lerin risk ağırlıkları, sahip oldukları kredi notuna bağlı olarak belirlenecektir. Hem standart yaklaşımlar altında bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilen notlar, hem de bankaların içsel veri tabanlarından tahmin edilen parametrelerin, finansal çevrelerle bir paralellik göstermesi gerekir. Sonuçta her ne olursa olsun yeni dönem KOBİ'lerimiz için yeni bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu süreçte yapılan düzenlemelerin KOBİ'ler üzerindeki muhtemel etkilerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Derecelendirme gereksinimlerinin artması,
- Bankalarca talep edilen verilerin kapsamında artış,
- Yönetişim yapısındaki değişiklikler,
- Kabul edilen teminat türlerinin değişmesi,

- Borçlanma maliyetlerinin seviyesinde ve oynaklığındaki
- değişiklikler,
- Kredi kalitesi düşük müşterilerin basit ölçüm yöntemi kullanan
- bankalarda yoğunlaşma eğilimi.²⁴

2.1.1. KOBİ Kavramı Tanımlanması

Yeni Uzlaş'ı'da kredi oranların belirlenmesi, işletme pozisyonunun doğru resminin çekilmesi için sağlıklı bir KOBİ tanımına ihtiyaç duyulmaktadır. KOBİ tanımları genelde, sektör, çalışan sayısı, yatırımlar gibi kriterlere göre yapılmaktadır. Kısaca, KOBİ'lerin temel özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- İstihdam yaratır
- Esnek üretim kabiliyetleri ile yeniliklere hızlı uyum sağlar
- Butik üretim sayesinde ürün farklılaştırması imkânı vardır
- Büyük işletmelere ara malı tahsisi yapar
- Ekonomideki daralma ve hareketlenmelere daha kolay uyum sağlar

A. Türk Mevzuatı ve KOBİ Tanımı

Türkiye'de ise farklı farklı KOBİ tanımlarını görmek mümkündür. Türkiye'de 11 farklı KOBİ tanımı bulunmaktadır. Genel olarak KOSGEB ve HALKBANKASI'nın tanımlarını referans alınmasına rağmen bu iki kurumun tanımlarının da birbirinden farkı olması karışıklığa yol açmaktadır. Aşağıdaki Tablodan da görüleceği üzere kurumlar yapılarına ve verdikleri hizmetlere göre birbirinden farklı tanımlamalar kullanmaktadırlar.²⁵

Kurum	Sektör	Çalışan Sayısı	Sabit Yatırım Tutarı	Ciro
KOSGEB	İmalat Sanayi	<=150		
Halk Bankası	İmalat Sanayi	<=250	<1.500000 YTL	
Eximbank	İmalat Sanayi	<=200	<2.000000 YTL	
H a z i n e Müsteşarlığı	İmalat, Turizm, Tarım, Madencilik, Yazılım, Sağlık, Eğitim	<=550	<9500000 YTL	

Tablo 9 - Türkiye'de KOBİ Tanımları

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Halk Bankası

18 Kasım 2005'te Sanayi Bakanlığının çıkardığı yönetmelikte bulunan tanıma göre 250 kişiden az yıllık çalışanı istihdam eden ve yıllık cirosu 25 milyon YTL' yi aşmayan işletmeler T.C yasalarına göre KOBİ olarak tanımlanmıştır. Denetleme Kurumu da KOBİ tanımı olarak mevzuattaki bu tanımı kullanmaktadır. 2002 yılında söz konusu tanıma uygun işletmelerin toplamdaki ağırlığı ülkemizde %99,89 olarak belirlenmiştir.

B. AB Mevzuatında KOBİ Tanımı ve Basel II KOBİ Tanımı

Cirosu 50 milyon euronun altındaki işletmeler AB Mevzuatında ve Basel- II'de KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar hemen hemen Türkiye'deki işletmelerin %99,9'unu KOBİ olarak tanımlamaktadırlar. Bankalar-dan kullanılan kredi miktarı göstergesi de Basel- II'de KOBİ tanımlanmasında etkin bir yol olarak kullanılmaktadır.

Buna göre, bir bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde kredi kullanan işletme, "*Kurumsal KOBİ*", 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanan işletme, "*Perakende KOBİ*" olarak adlandırılmaktadır.

Kredi Tutarı	Yıllık Satış Tutarı	Sınıflandırma	Risk Ağırlığı
Kredi > 1.000.000 Euro	Ciro> 50.000.000 Euro	Kurumsal	%100
Kredi > 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Kurumsal KOBİ	Derecelendirme notuna göre / Not yoksa %100
Kredi < 1.000.000 Euro	Ciro> 50.000.000 Euro	Kurumsal	%100
Kredi < 1.000.000 Euro	Ciro < 50.000.000 Euro	Perakende KOBİ	Standart (%75)

Tablo 10 - Basel II'ye Göre Firmaların Sınıflandırılması ve Uygulanacak Risk Ağırlığı
Kaynak - BIS

2.1.2. KOBİ Finansman Kaynakları ve KOBİ Kredileri

Türkiye bir **KOBİ** ülkesidir. Buna rağmen, ülkedeki KOBİ'lerin neredeyse yarıya yakını ciddi finansman sıkıntısı çekmektedir. Bunun yanı sıra %90 oranında KOBİ'de bankalara kredi kullanmak amacıyla başvurmaktadır. Girişimcilik ruhunu yansıtan KOBİ'ler bugün rekabet edebilmek için AR-GE yatırımlarını artırmak veya işletmelerinin öz sermayelerini artırarak yeni yatırımlar yapmak zorundadırlar. Ancak bunun için öncelikli şart yeni finansmanın teminidir. Ne var ki finansman kaynaklarının kısıtlı olması, alternatiflerin bulunmaması, bankacılık sisteminde yaşanan temel sıkıntılar sebebiyle yıllardır KOBİ'lerin finansman sorunu çözülmemektedir. Bu sebeplei göz önünde bulundurduğumuzda, KOBİ'lerin bankalardan beklentileri ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, işletmelerin en önemli beklentisi uygun finansman koşullarıdır. Kısacası bankaların KOBİ'lerin her birinin sahip olduğu özelliklerde kendilerine uygun finansman sağlanmasıdır. Bu aşamada kayıt dışı sebebiyle şeffaf olmayan bilançolar, alt yapı sorunları ve özellikle teminat sorunu

KOBİ'lerin uygun finansmana erişimini zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan, yeni dönemde bankaların da KOBİ'lerden bir takım beklentileri olacaktır. Bu beklentisi ise şeffaf ve kolay anlaşılabilir mali bilânçolardır. Bu sayede bankalarda kredi konusunda daha kolay hareket edebilme imkânı bulabileceklerdir. Sermaye yükümlülüğü karşısında uygun finansman kaynaklarını işletmelere kullandırabilmeleri için, bankaların risk düzeyini minimum düzeye çekmeleri gerekmektedir.

Basel- II kriterlerinden önce, iyi kredi işletmeye gidilir, bilânçolar ortaya konur, kredi sağlanır ve izlenir anlayışı ile ifade edilmekteydi. Bankanın uyguladığı faiz ve kar payı ise, fonlama maliyeti, kar payı ile çarpılarak hesaplanırdı. (Şekil 3)

Basel- II Öncesi Kredi Kar Oranı Hesaplanması

$$\text{Banka Kredi Kar Rasyosu} = \text{Kredi Maliyeti} + \text{Kar Payı}$$

İşletmeler olarak bu durumda karşılaşılan en büyük dezavantaj, kredi görüşmesine gelen uzmanın belirleyicilik unsuru ydu. Başka bir uzmanın gelmesi durumunda kredi elde etme imkânı veya şartları değişmekteydi. Banka'dan bankaya bu değerlendirmeler de farklılaşabilmekteydi. Örneğin bir bankanın kredi sağlamadığı bir işletmeye bir diğer banka kolaylıkla kredi kullandırtabilmekteydi.

Basel- II düzenlemelerinden sonra kredi tanımı da değişmiştir. İyi ya da kötü kredi yerine az ya da çok riskli kredi tanımlaması gelmiştir. Kredi oranı ise, kredi kullanan

işletmenin risklilik seviyesine göre belirlenmektedir. Kredi rasyosunun hesaplanmasında da kredinin teminat yapısı, işlevi ve vadesi en belirgin şartlar olara karşımıza çıkmaktadır.

Basel- II de kredi Rasyosu hesaplamasında temel esas kısaca kredi kullananın risk seviyesidir. Bu noktada da “derecelendirme” kavramı ile risk ölçümü ile karşılaşmaktayız. Yeni Uzlaşıyla birlikte her işletme bir derecelendirme notuna sahip olacaktır. Bu süreçte Türkiye’de de krediye başvuran her bir işletmenin bir notu olacaktır. Bugün BDDK derecelendirme ile ilgili çalışmalar yaparak, detaylarını yani derecelendirmenin hangi koşullarda, kimler tarafından, hangi sıklıkla yapılacağı belirleyecek ve derecelendirme sürecini düzenleyecek kurum olacaktır. Özetle, KOBİ’lere krediler derecelendirme notuna göre verilecektir.

A. Kredilendirme Yaklaşımları

Bankalar kredi verecekleri işletmenin yapısını ifade eden şeffaf ve doğru tutulmuş mali tablolara erişmeyi isteyecektir. Bu durumda işletmelerin kurumsal yönetim anlayışına geçmelerine ve yeni bir kültürün gelişmesine sebep olacaktır. Modern işletme mantığı yönetimi bankalarca desteklenecek ve kredi kullanım noktasında işletmelere bu sistemin kullanılıyor olması bir değer kazandıracaktır.

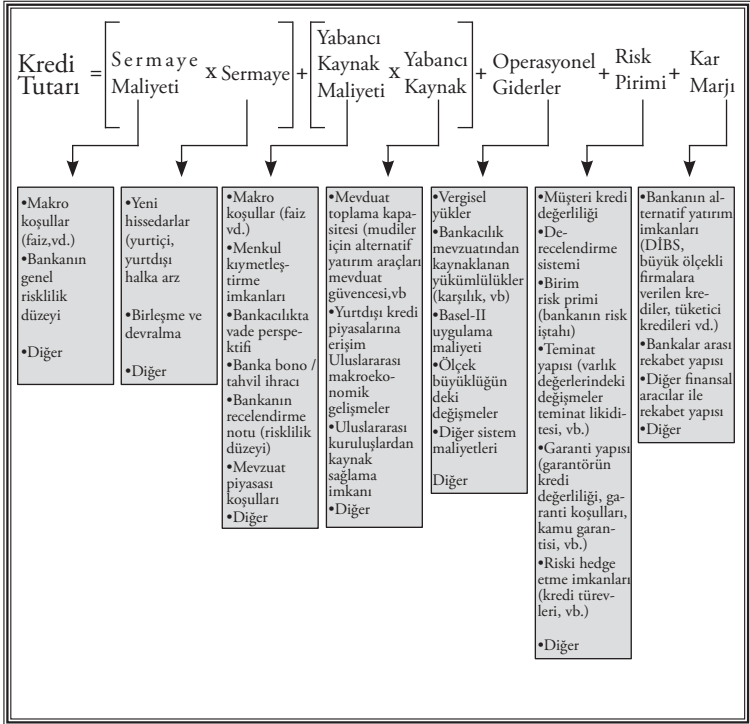
Bankalar için en önemli değişikliklerden bir tanesi kredi kullanmak için gerekli olan teminatlarda da yaşanacak değişim olacaktır. Basel- II öncesi kullanılan kefaletlerin birçoğu kabul edilerek kullanılmaya devam edecektir. Ancak her bir kefalet enstrümanının kredi temininde risk oranları farklı farklı belirlenecek bu durumda da kredi faiz oranının

belirlenmesinde işletmeler arasında bir fark oluşturacaktır. Kısacası işletmeler arası banka nezdinde yaşanan rekabetin ilk adımı kredi başvurusunda başlayacaktır.

Basel- II sonrası teminatlarda büyük bir değişim yaşanacağı da kesindir. Ortak kefareti, grup şirket kefareti ve müşteri çekleri teminat olarak bundan böyle kabul edilmeyecektir. Özellikle Türkiye'deki işletmelerden büyük bir kısmın teminatları bu 3 temel unsurdan oluşmaktadır. Basel- II'nin Türk işletmeleri için getirdiği en temel ve radikal değişim bu noktada görülecektir.

Basel II'ye Göre Kabul Edilecek Teminatlar²⁶

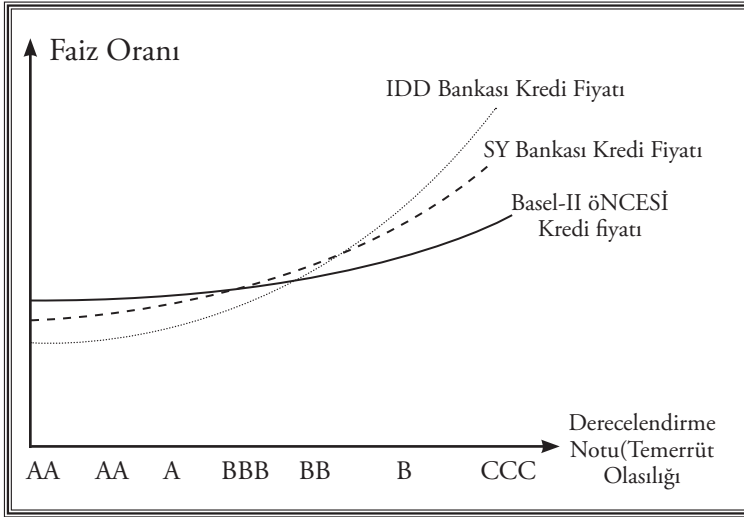
- Nakit para,
- Altın,
- Ana endekste ki hisse senetleri,
- Mevduat ve mevduat sertifikası,
- Yatırım fonları,
- Borçlanma senetleri (değerlendirme notuna göre),
- Yatırım fonları,
- Borçlanma senetleri (değerlendirme notuna göre),
- Borçlanma senetleri (değerlendirme notu yoksa; nakit ve bankalarca çıkartılmış),
 - Ana endeks dışında fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler,
 - Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar.(Şekil 4)

B. Kredilendirme Süreci

Aynı nitelikte iki firmanın Basel- II öncesi ve sonrası kredi maliyetleri hesaplanması aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. İki firmanın büyüklükleri, ihracatları, ithalatları, üretim kalemleri ve rakamları aynı kabul edilmektedir. Eğer bu firmalardan bir tanesi Basel- II standartlarına göre maliyet hesaplaması yapılırken, kayıt dışı satış yapıyorsa, bilânçoları farklı tutu-yorsa, vergiden kaçınmak için çeşitli yollara başvuruyorsa kredi maliyeti (faizi) diğerine göre daha fazla artmaktadır.

Basel 2 öncesi ve sonrası bir kredinin faizi (Şekil 5)

Ülkemiz için hemen akla şu sorular gelmektedir. Türkiye madem gelişmekte olan bir ülke, neden biz Basel- II standartlarını uygulamak için acele ediyoruz? AB ülkelerinde bulunan bankaların standartları uygulamasının ardından bir yıl sonra neden biz de bu standartları kullanmaya başlıyoruz? Küresel rekabet yarışında ayakta kalmaya çalışan, bir yandan Çin'in ucuz işgücü ve sermayesi ile diğer yandan AB ve gelişmiş ülkelerin ileri sanayi güçleri ile rekabet içerisinde olan firmalarımız için bu standartların hayata geçirilmesi erken bir tehditle karşılaşmalarına sebep olmaz mı?

Tüm bu endişeler ve sorular kendi içerisinde bir anlam ifade etmektedir ve soruların haklı yanırları bulunmaktadır. Ancak şunu unutmamak gerekir ki dünya artık önlenemez

bir globalleşme içerisinde gelişimini sürdürmektedir. Basel- II standartlarından hiçbir şekilde kaçmak mümkün değildir. Hele dünyada yer edinmeye çalışan bankalarımız ve firmalarımızın bu standartlardan uzak kalması imkânsızdır. Bu sebeple dünya genelinde karşılaşılabilecek tehditlere hazırlıklı olmak ve dayanıklılıklarını artırmak için öncelikle bankalarımızın sonradan firmalarımızın bir an önce Basel- II sürprizlerine kendilerini hazırlamaları bir tercih değil sorumluluk olarak görülmelidir.

2.2. Yeni Uzlaşma Sürecinde Tehdit&Fırsat ve Alınacak Tedbirlere Yönelik Öneriler

Her şeyden önce firmalar kayıt düzenine önem vermelidirler. Şeffaflık ve standartlara uygun tablolar işletmenin her aşamasında önem kazanmaktadır. Derecelendirme kültürüne en kısa şekilde adapte olarak, bankalarla işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Uygulanan teminat kat sayılarının sermaye ihtiyacı üzerine baskı yapacağı düşünüldüğünde, teminatlarda seçici ve belirleyici davranmak rekabet gücünü artıracaktır. İşletme yönetiminde faaliyetlerden doğabilecek riskleri kapatacak enstrümanlar kullanılmalıdır. Alt yapı değişikliklerine gidilerek öncelikle işletme yönetim modellerini modernleştirmek ve risk yönetim kültürünü yaygınlaştırmak gerekmektedir.

KOBİ'lerin yeni döneme hazırlanmaları için koordine- li çalışmalar yapılarak, bilgilendirme toplantıları yapmak yararlı olacaktır. BDDK, KOSGEB, TOBB bu konuda öncü çalışmaları yürütebilirler.

BDDK, bu konuda bankaların da benzer çalışmaları

yapması ve hazırlıklarını tamamlamaları için tüm bankalara destek vermektedir. Bazı bankalarda belli bölümler sadece Basel- II çalışmalarına yönelik olarak ayrılarak çalışmalar sürdürülmektedir. Geçen yıl tüm bankacılık sistemi-mizde %23 olan sermaye oranının, Basel- II standartları ile hesaplandığında yaklaşık olarak %16- %18 arasına gerilemiştir. Asgari sermaye yükümlülüğünü %8 olarak belirleyen Basel- II kriterleri düşünüldüğünde ülkemiz bankaları için sevindirici bir tabloyla karşılaşmaktadır.

Reel sektörün ise bu işi daha ciddiye alması kaçınılmazdır. Basel- II sonrası bazı firmalar için hayatın biraz daha zor olacağı kesindir. Firmaların gelecek planlamasında ve iç düzenlemelerinde bu hususlara dikkat etmeleri gerekmektedir. Rekabet ortamı artacağı için bankaların firmalarla ilişkisi başka bir düzleme kayacaktır. Bankalar daha az riskli ve geri dönüş riski daha az maliyetli kredileri vermek için uygun firmalarla birlikte hareket edeceklerdir.

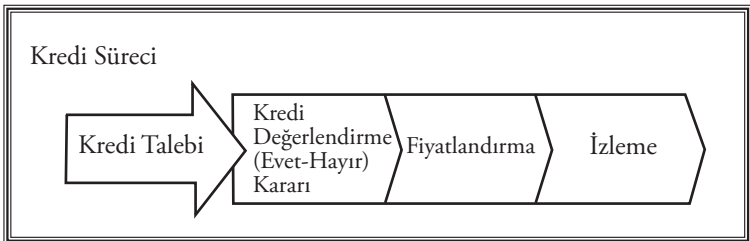
Basel- II bir yandan firmalara yeni maliyetlere neden olurken, bankalar yaşamlarına devam etmesi ve sermayelerini artırmaları için KOBİ'lere ihtiyaç duymaktadırlar. Bugün Türkiye'de banka kredilerinin büyük kısmını ticari krediler oluşturmaktadır. Bu nedenle, karşılıklı fayda ilişkisi içerisinde, bankalar ve KOBİ'ler, Basel- II standartlarını birlikte yürüteceklerdir.

Türk bankacılık sistemi son yıllarda büyük tecrübelerle test edilmiştir. Kaliteli işgücü ve son yıllarda sağlanan istikrar ile bugün bankalar topladıkları 100 liralık mevduatın 64 lirasını kredi olarak vermektedir. Bu durum özellikle bankacılık sisteminin de yapısını değiştirmektedir. Piyasada

güçlerini korumak için mevduatlarını kredi olarak satmak zorunda kalacaklardır. Bu durum Basel- II sürecinde tehditlerle karşılaşacağını düşündüğümüz firmalar için çok farklı bir açıdan bakılarak bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

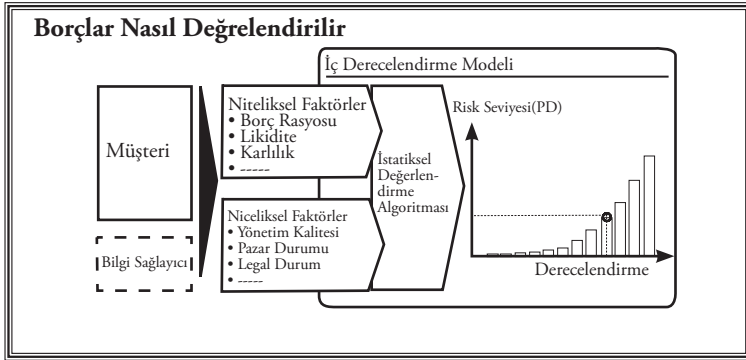
Bankacılık sisteminde ki büyüme birkaç yıl içerisinde makro ekonomi rakamlarına göre çok daha hızlıdır. 2006 yılının ilk yarısı sonunda bankalarca dağıtılan kredi miktarı 220 milyar YTL civarındadır. Bu rakamın %70'e yakın miktarı kurumsal ve ticari kredi olarak gerçekleşmiştir.

Derecelendirme, borçlunun anapara ve faiz yükümlülüklerini ödeme isteği ve kabiliyetinin zamanında ve tam olarak yeri-ne getirilip getiremeyeceğinin ölçülmesidir. “Derecelendirme, bir firmanın finansal verilerinden (bilânço, gelir tablosu vb.) bu verilerinin kalitesine, entelektüel sermayesinden (yönetim kadrosunun ve çalışanlarının kalitesi, firma değeri vb.) geçmiş dönem performansına ve gelecek dönemlere ilişkin plan ve projelerine kadar bir çok faktörü kapsayan ve bu faktörleri ortak bir paydada toplayarak, rasyonel bir değerlendirmeye tabi tutulmasına ve sayısallaştırılmasına; bu sayısallaştırılmış verinin bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca önceden tespit edilen derecelendirme tablolarında ulaşılan nihai bir not haline gelmesine kadar varan sürece denilmektedir.”²⁷ (Şekil 6)

Kaynak: Enterprise and Industry, “How to deal with the new rating culture” European Commission, July 2005

Bunun yerine Bağımsız Derecelendirme Şirketleri'nin vereceği kredi dereceleri kullanılmaya başlanacaktır. Bununla birlikte kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır.²⁸(Şekil 7)

Kaynak: Enterprise and Industry, "How to deal with the new rating culture" European Commission, July 2005

Yeni Sermaye Yeterliliği düzenlemesine göre, bir uluslararası değerlendirme kuruluşunun değerlendirmelerinin esas alınabilmesi için aşağıda saydığımız ölçütü sağlaması gerekmektedir:

Tarafsız,

- Bağımsız,
- Şeffaf,
- Kredibilitesi yüksek,
- Uluslararası erişim,
- Yeterli kaynağa, sahip olmak zorundadırlar.

İyi derecelendirmeye sahip firmalara diğerlerine göre düşük maliyetli finansman avantajı sağlayarak, rakiplerine göre daha

önde yarışa başlayacaklardır. Tüm bu sıkıntılı görünen süreç, firmalara sermaye yapılarını güçlendirme fırsatı sunacak, kayıt dışılık önlenerek makro ekonomiye katkı sağlanacak, artan şeffaflıkla birlikte adil rekabet ortamı oluşturulacak ve Uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ile firmalarımıza uluslararası rekabet olanağı sağlanacaktır.

2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ' lere Öneriler²⁹

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler Avrupa Topluluğu'na giriş ve Basel II sürecinde, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla baş etmek zorunda kalacaklardır. Basel II ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performansı ile da ilgileneceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sunacaklardır. Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha ko-

lay atlatılabilecektir. Söz konusu kurumsal yönetişimin temel kuralları arasında yer alan kavramlar KOBİ'lerin Basel II çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir. Bu kavramlar:

Eşitlik: Tüm faaliyetlerde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranılması. Ticari sır dışında şirket ile ilgili finansal ve niteliksel bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz ve tutarlı şekilde ilgili

mercilere ve kamuoyuna duyurulması.

Hesap verebilirlik: Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap verme zorunluluğu.

Sorumluluk: Şirket yönetiminin tüm faaliyetinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir.

Yapılması Gerekenler

- Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,
- Kayıt dışı ekonominin kayıt içine alınması,
- Faaliyetlerinden doğan risklerini kompanse (hedge) edecek finansal enstrümanların kullanılması,

- KOBİ'lerin Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlaması: Firmaların düşük maliyetli kredi kullanmalarına imkan sağlayacaktır.

- KOBİ'lerin sermayelerini güçlendirmeleri: Bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını yükselterek düşük maliyetli kredi olanakları sağlayacaktır.

- Uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir mali

tabloların üretilmesi, veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımların tamamlanması,

- Kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi,
- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- Karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan bir sistemin kurulması: Basel II ile öngörülen değişimlerin KOBİ'lere olan etkilerinin bilinmesi, KOBİ'lerin geleceğe dönük alacakları karar ve uygulamaların daha sağlıklı sonuçlar vermesini sağlayacaktır.

2.4. Sonuç

Dünyada yaşanan küreselleşme sürecinin etkisiyle hızla değişen ekonomik ve teknolojik koşullar pek çok konuda olduğu gibi finans ve bankacılık sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu hızlı değişim, her ne kadar uluslararası finans sektörünün gelişmesini sağladıysa da bir o kadar olumsuz etkilemiş ve sistemin karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmuş ve birçok yeni riski beraberinde getirmiştir.

Ülkelerin ekonomik istikrarı açısından temel ayaklarından biri olan finans piyasalarının sağlıklı bir yapıya sahip olmaları son derece önemlidir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası sermaye dolaşımının önündeki engellerin kalkması, geniş çaplı bir sermaye akışını ortaya çıkarmıştır. Bu da finans piyasalarının önemini bir kat daha artırmıştır. Hızla gelişen uluslararası finans sisteminin getirdiği sakıncalar beraberinde bir takım önlemlerin alınmasını gerektirmiş ve bankacılık sektörüne yönelik olarak Basel Komitesince hazırlanmış olan 1988 Sermaye Yeterliliği (Basel I) standardının revize edilme

gereğini ortaya çıkarmıştır

Bu çerçevede Basel Komitesi, minimum sermaye yeterlilik oranının risk faktörüne daha duyarlı olan Basel II Yeni Sermaye Yeterliliği standardını oluşturarak yayımlamıştır. Buna göre bankaların ekonomik sermayesi yeniden tanımlanmış ve operasyonel risk kavramı ortaya çıkmıştır. Kredi fiyatlamasında, Basel I 'de sadece kredi ve piyasa riski temel alınırken, Basel II 'de piyasa riski aynen hesaplanmakla birlikte, kredi riskinin hesaplanması farklılaştırılmış ve bu iki risk grubunun yanına bir de operasyonel risk kavramı eklenmiştir.

Ayrıca yine Basel II 'de, Basel I uygulamalarında yer alan ve kredi hesaplamalarında ülkelerin OECD üyesi olup olmamalarına bakılarak yapılan ayırım terk edilmiştir. Bunun yerine derecelendirme kavramı ön plana çıkarak bankalar, kredi risklerini hesaplarken ülke ve işletmelerin derecelerinden veya içsel derecelendirme sistemlerini kullanma yoluna sevk edilmişlerdir. Basel II sadece banka ve diğer finans kuruluşlarını değil, ülke ekonomilerinde çok önemli yerleri olan KOBİ'leri de etkilemiştir. Kredi riskinin belirlenmesinde derecelendirme faktörünün de etki etmesi nedeniyle, kredi bulma aşamasında KOBİ'lerin dereceleri ne kadar yüksek olursa o oranda daha düşük maliyetlerle kredi temin etmeleri mümkün olacaktır. Bunun sağlanması içinde KOBİ'lerin büyük ölçüde kurumsallaşmaya giderek, şeffaflaşmaları gerekecektir. Bu da uluslararası standartlara uyumlu finansal tablolar hazırlamaları, finansal tablolarının uygunluğu bağımsız denetim çevrelerince onaylatmış olmaları, esas faaliyet konularında çalışmaları, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden kaçınarak kayıt altına girmeleri, Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlamaları ile mümkün olacaktır

Tüm bu gelişmeler ışığı altında Basel- II Uzlaşısının, güven unsurunun çok önemli olduğu bankacılık ve finans sektörüne yönelik getirdiği düzenlemeler sayesinde güçlü bir finans sisteminin oluşmasını temin edecektir. Ayrıca KOBİ'lerin daha şeffaf bir yapıya yönelmelerini teşvik etmesi ile kurumsallaşarak daha sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacaktır. Bu gibi önemli katkılarının olması nedeniyle Basel- II'nin dünya genelinde uygulanması halinde ülke ekonomileri üzerinde son derece olumlu etkileri olması muhtemeldir.

Basel II 2007 yılından itibaren uluslararası aktif olan ve Avrupa Birliği sınırları içerisinde kalan bankalar tarafından uygulanacak. Basel II konusunda AB üyesi ülkelerdeki bankalar yoğun bir çalışma temposunda bulunuyor. Banka ve finans kuruluşlarında sermaye yeterliliği hesaplamasında ve risk yönetimi stratejilerinde çok önemli yenilikler getiren Basel II, Türkiye'de de bankacılık ve finans kesiminin en önemli gündem maddelerinden biri olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Basel II'nin içerdiği şartlar bankaların karmaşık süreçleri içeren ve önemli yatırım yapmalarını gerektirecek projeleri hayata geçirmelerini zorunlu kılacaktır. Bu süreçler içerisinde en fazla yatırım gerektiren alan bankaların kredi müşterilerini değerlendirmek için kurmayı planladıkları derecelendirme sistemleri olacaktır. Bununla birlikte bankalarla kredi ilişkisinde bulunan şirketlerin de derecelendirme sistemine tabi olabilmeleri için mali tablo düzeninden mali olmayan unsurları da içine alan birçok alanda bankalara daha detaylı bilgileri sunmaları gerekecektir. Bu şirketlerden risk puanı düşük olanlar bankalardan kullanacakları ürünlerin fiyatlandırılmasında daha avantajlı konumda olacaklardır.

Basel-II ile birlikte KOBİ'ler için de yeni bir dönem başlayacaktır. Bankalar ellerinde tuttıkları kaynakları reel sektöre aktarırken artık daha seçici davranacaklardır. Firmaların güvenilirlikleri raytingle belirlenecek ve kredi oranları doğrudan bu oranlarla değerlendirilecektir. Bu sebeple kredilendirme derecelerini üst düzeyde tutamayan ve uluslar arası kuruluşlardan iyi dereceler elde edemeyen firmalar belki de rakiplerine oranla çok daha yüksek oranlarla kredi kullanmak zorunda kalacaklardır. Bunun yanında kurumsal yapılanmasını tamamlamış, uluslararası muhasebe standartları ile kayıt tutan, finans ve risk yönetimine sahip KOBİ'ler ise daha düşük faiz ve daha uzun vadeli kredi bulma gibi avantajlara sahip olacaklardır.

Uluslar arası ekonomide rekabet ortamının son derece kızıştığı dikkate alınırsa, kredi oranındaki binde birlik bir artı puan yada vadelerdeki uzun süreler firmalara ciddi avantajlar sağlayacaktır. Ancak risk yönetimini yapamayan ve yeni düzenlemelere ayak uyduramayan KOBİ'ler süreçten oldukça zararlı çıkacaklardır. Bugünden yapılması gereken şey, bankaların ve bağımsız kredi değerlendirme şirketlerinin kullanacakları sistemler hakkında bilgi sahibi olmaktır. Şüphesiz ki her yeni düzenleme ekonomideki aktörlere yeni tehditleri beraberinde getirmektedir. AB süreci içerisinde tanımlarından, faaliyetlerine, denetimlerden dağıtımlara kadar birçok noktada yeni düzenlemelere kendini hazırlaması gereken KOBİ'ler için Basel II, kısaca finans kaynaklarının yeniden düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Kriterlerde öngörülen düzenlemelere sahip olan firmaların süreci lehlerine çevirmeleri gelecek için tutarlı ve somut planlama yapabilmeleri için son derece önemlidir.

Firmalarımızın ise, bu yeni döneme hazırlıklı olduklarını bugün için söylemek zordur. KOBİ'lerin bugünden nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmesi ve kritik iş planlarını hazırlamaları gerekmektedir. Sonuç olarak firmaların kapasitelerinin küçük olması kendilerine bir esneklik ve uyum kabiliyeti sağlayacaktır. Bunu iyi değerlendirmek gerekmektedir, aksi takdirde önümüzdeki dönemde firmaları çok daha sıkıntılı günler beklemektedir.

BDDK Basel II'yi 2009'A Erteledi

Basel II Uygulama Takvimine İlişkin BDDK'nın

Son Açıklaması (Temmuz 2007)

BDDK'dan yapılan son açıklamada, Basel Bankacılık Komitesi tarafından yürütülen Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılmasına ilişkin çalışmaların Haziran 2006'da yayımlanan kapsamlı doküman ile sonuçlandırılmıştır.

Kamuoyunda kısaca Basel II olarak da adlandırılan bu çalışmanın, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 14 Haziran 2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı Direktifleri (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmiştir. Basel II'nin Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarca da uygulanması zorunluluğunun bir program dahilinde başlatılması öngörülerek bir yol haritası açıklanmıştır.

Süreç içinde söz konusu kapsamdaki çalışmaların AB müktesebatına dahil edilmesi ile de BDDK uygulamalarının AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi zorunluluğunun ortaya çıkmıştır.

"AB'nin ilgili direktiflerinde (CRD), Basel II dokümanında olduğu gibi, bankaların sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamaları, kredi riskinin belirlenmesinde ise teminatın niteliğinin değil derecelendirme sonuçlarının esas

alınması ve üye ülkelerin mevzuatlarını 2006 yılı sonunda tamamlayıp 1 Ocak 2007’den itibaren uygulamaya geçmeleri öngörülmüştür. Ancak, birçok AB üyesi ülkenin henüz bu süreçleri tamamlamadığı gözlemlenmektedir.”

Halen, Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliğinin hesaplamasının 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu Yönetmelikte, yönetmelikte, bankaların gelişmiş teknolojik alt yapıları, yetkinlikleri ve sermaye yeterlilik düzeylerinin kayda değer gelişimi dikkate alınarak, CRD ile gelen iki temel değişiklikten biri olan operasyonel risk unsuru da dahil edilmek suretiyle sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin uygulamanın Haziran 2007 itibarıyla başlatılmasının öngörülmüştür. Dolayısıyla, BDDK tarafından açıklanan yol haritasında belirlenen tarihin yaklaşık 6 ay öncesinde CRD’ye kısmen uyumlu sermaye yeterliliği hesaplamasına geçmiştir.

Kredi riskinin derecelendirmeye dayalı hesaplanmasının ise reel sektör firmalarının uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları ile uyumlu finansal tablolar hazırlamalarını gerekmektedir. 7 Mart 2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun da söz konusu standartlar ile uyumlu Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının yayımını tamamlanmıştır.

Buna karşın, standartların uygulanmasını zorunlu hale getirecek hükümleri içeren yeni Türk Ticaret Kanunu tasarısı yasalaşamamıştır. “Nitekim, reel sektör kuruluşlarının temsilcileri tarafından da bu durum gerekçe gösterilerek söz konusu derecelendirme uygulamalarının ertelenmesi yönünde taleplerde bulunmaktadır”

Diğer taraftan, halen kredi riskinin hesaplanmasında yüzde

0 (sıfır) risk ağırlığı uygulanmakta olan bankaların yabancı para cinsinden gerek devlet iç borçlanma senetlerinin ve gerekse Merkez Bankası nezdindeki alacaklarının da ülke kredi notuna dayalı olarak riske edilmesinin gündeme gelecektir. “Sözkonusu durum doğrudan bankaların bu çerçevedeki aktif kalemler için daha fazla sermaye tahsis etmeleri zorunluluğunu doğuracak ve nihayetinde, para ve maliye politikalarının uygulanmasını etkileyecektir. Banka üst düzey yöneticilerinin büyük çoğunluğundan da belirtilen gerekçeler dile getirilmek suretiyle bu kapsamdaki uygulamanın ertelenmesi yönünde taleplerde bulunulmuştur. Belirtilen talepler de dikkate alınarak, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başına ertelenmesi ve derecelendirme esaslı hesaplamanın sadece gösterge amaçlı yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

DİPNOTLAR

- ¹ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, (Basel–2), Ocak 2005, sf.1
- ² www.bis.org
- ³ www.bis.org
- ⁴ ATİKER Mustafa, Basel I ve Basel II, Konya Ticaret Odası Etüt - Araştırma Servisi Bilgi Raporu, Sayı: 2005 – 41/08, s.4
- ⁵ Basel- II Akademi, “AB uyum sürecinde KOBİ’ler Basel- II’ye nasıl hazırlanacak?”, Proaktif Danışmanlık, sf. 14-2005/3-s.8
- ⁶ Basel Committee on Banking Supervision, “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”, BIS, November 2005, sf. 8
- ⁷ Hatipoğlu Gökhan, ““Basel- II’de KOBİ’ler, Denetim Ve Şeffaflık”, Prof. Dr. Masum Türker denetiminde Yüksek Lisans Bitirme Tezi, Mayıs 2006, sf. 28
- ⁸ Basel Committee on Banking Supervision, “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”, BIS, November 2005, sf. 17
- ⁹ a.e.g, sf. 25
- ¹⁰ VaR, belirli olasılıklar altında belli bir yatırım portföyünün değerinde ortaya çıkabilecek maksimum zararları ölçen bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Basit ve açık bir kavram olduğu için VaR modeli piyasa riskinin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Model farklı yatırım araçlarının piyasa risklerini ölçmeye önem verdiği için portföyün performansı üstlenilen riske göre değerlendirilebilir. Özellikle, sermaye yeterliliğini belirlemek için piyasa riskini ölçmede bu modelin kullanılması birçok ülke ve finansal kurumda bir zorunluluk haline gelmiştir.
- ¹¹ Esin OKAY, “Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Aralık 2002, S.2., s.129.
- ¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Operational_risk (erişim 15.10.2006)
- ¹³ Dilek Leblebici TEKER, Burç ÜLENGİN, “Bankacılıkta Operasyonel Risk Ölçüm Modellerinin Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Bankaya Uygulanması” İTÜ Dergisi, Aralık 2005 Cilt:2, Sayı:1, s.13–24
- ¹⁴ Mazıbaş M., “Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapılsa Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/1, sf. 10
- ¹⁵ BAYDAR Cem, “Operasyonel Risk ve Basel Süreci”, Şubat 2006 Mazıbaş
- ¹⁶ M., “Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapılsa Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/1, sf. 13
- ¹⁷ a.g.e.
- ¹⁸ a.g.e.

- ¹⁹ Mazıbaş Murat, “Basel- II. Yapısal Blok – Denetimsel Gözden Geçirme”08–09 Aralık 2004, BDDK
- ²⁰ Balcı D. Aslı, “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”, BDDK, Temmuz 2004, s.28
- ²¹ ATİKER, ae, s.10
- ²² Öğr. Gör. Dr. Oktay, Sadiye, “Basel- II ve KOBİ’ler üzerindeki Etkileri”, Ekonomi Forumu, Toplantı Sonuç Raporu, Friedrich Ebert Stiftung, Aralık 2006
- ²³ Basel- II’ye geçiş yol haritasına ilişkin Tevkif Bilgin’in konuşma metni, 30 Mayıs 2005
- ²⁴ Basel- II’ye geçiş yol haritasına ilişkin Tevkif Bilgin’in konuşma metni, 30 Mayıs 2005
- ²⁵ Yonar, Özlem, “Türkiye’de KOBİ Tanımları”, www.usakgundem.com, erişim 2007 Temmuz
- ²⁶ Basel II ve Kobilere Katkıları, <http://www.uib.org.tr/konular/kobi> BASEL % 20 II.doc
- ²⁷ Türkiye Bankalar Birliği, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri” İstanbul, Eylül 2004, s.29. (Çevirim içi) http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBİ_Kitapçigi.pdf (Temmuz 2007)
- ²⁸ Murat BEŞİNCİ, ”KOBİ’ler İçin Kritik Dönemeç”. (Çevrim içi) (http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=608 (10 Nisan 2006)
- ²⁹ Risk yönetimi ve Basel-II’nin KOBİ’lere, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 228, syf. 42-43- Eylül 2004

KAYNAKLAR

1. BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, (Basel-2), Ocak 2005
2. ATİKER Mustafa, Basel I ve Basel II, Konya Ticaret Odası Etüt - Araştırma Servisi Bilgi Raporu, Sayı: 2005 - 41/08
3. Basel- II Akademi, “AB uyum sürecinde KOBİ’ler Basel- II’ye nasıl hazırlanacak?”, Proaktif Danışmanlık, sf. 14-2005/3
4. Basel Committee on Banking Supervision, “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”, BIS, November 2005
5. Hatipoğlu Gökhan, “Basel- II’de KOBİ’ler, Denetim Ve Şeffaflık”, Prof. Dr. Masum Türker denetiminde Yüksek Lisans Bitirme Tezi, Mayıs 2006
6. Basel Committee on Banking Supervision, “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”, BIS, November 2005
7. Esin OKAY, “Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Aralık 2002, S.2.
8. Dilek Leblebici TEKER, Burç ÜLENGİN, “Bankacılıkta Operasyonel Risk Ölçüm Modellerinin Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Bankaya Uygulanması” İTÜ Dergisi, Aralık 2005 Cilt:2, Sayı:1
9. Mazıbaş M.,”Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapılsa Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/1
10. BAYDAR Cem, “Operasyonel Risk ve Basel Süreci”, Şubat 2006
11. Mazıbaş M.,”Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapılsa Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporları, Sayı: 2005/1
12. Mazıbaş Murat, “Basel- II. Yapısal Blok - Denetimsel Gözden Geçirme”08-09 Aralık 2004, BDDK
13. Balcı D. Aslı, “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”, BDDK, Temmuz 2004, s.28
14. Öğr. Gör. Dr. Oktay, Sadiye, “Basel- II ve KOBİ’ler üzerindeki Etkileri”, Ekonomi Forumu, Toplantı Sonuç Raporu, Friedrich Ebert Stiftung, Aralık 2006
15. Basel- II’ye geçiş yol haritasına ilişkin Tevkif Bilgin’in konuşma metni, 30 Mayıs 2005

16. BDDK, Basel- II'ye Geçiş Yönelik Yol Haritası
17. Yonar, Özlem, "Türkiye'de KOBİ Tanımları", www.usakgundem.com, erişim 2007 Temmuz
18. Basel II ve Kobilere Katkıları, <http://www.uib.org.tr/konular/kobi/BASEL%20II.doc>
19. Enterprise and Industry, "How to deal with the new rating culture" European Commission, July 2005
20. Türkiye Bankalar Birliği, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri". İstanbul, Eylül 2004, s.29. Murat BEŞİNCİ, "KOBİ'ler İçin Kritik Dönemeç".
21. Risk Yönetimi ve Basel- II'nin KOBİ'lere Etkileri, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 228, Eylül-Ekim
22. Öner M., Gülel M., Gençyılmaz G., "Basel II Kriterleri Öncesinde Manisa KOBİ'lerinin Yapısal Profilinin Analizi
23. Yrd. Doç. Dr. Acar Boyacıoğlu M., "AB'ye Giriş Sürecinde Basel-II Kriterlerinin KOBİ'lerin Finansmanı Üzerine Etkileri
24. Gökçe Deniz, "Basel- II Kriterleri", Akşam Gazetesi,
25. Oranlı Çetin, "KOBİ'lere Faizsiz Kredi"
26. Dr. Guido Giese., "Basel II Uzlaşına İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri"- Çeviren M.A.Boyacıoğlu
27. www.bis.org
28. http://en.wikipedia.org/wiki/Operational_risk (erişim 15.10.2006)
29. http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBİ_Kitapcigi.pdf, (Temmuz 2007)
30. (http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=608 (10 Nisan 2006)

1988 yılında yayınlanan ilk Basel uzlaşısının ardından gelişen ekonomik şartların ortaya çıkardığı ihtiyaçlara cevap verebilmek için, Basel Komitesi 1999 yılında yeniden çalışmalara başlamıştır. "Basel II" olarak belirlenen yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı da bu çalışmaların bir sonucu olarak 2004 yılında kabul edilmiştir.

Yeni Uzlaşım sürecinde gerçekleştirilecek düzenlemeler bankacılık sektöründen, finans kuruluşlarına, KOBİ'lerden tüm reel sektör temsilcilerine kadar çok geniş bir yelpazeyi etkisi altına alacaktır. Bu sebeple bütün reel sektör temsilcilerinin Yeni Uzlaşım hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Özellikle KOBİ'lerin risk ve yönetim kültürlerini yeni döneme uygun bir şekilde değiştirmesi, önümüzdeki dönemde karşılaştıkları muhtemel etkilere hazırlıklı olmaları açısından son derece önem taşımaktadır. "Basel II Standartları ve KOBİ'lere Etkileri" adlı bu çalışma, bütün müteşebbislerimize bir yol haritası ve bilgi kaynağı olması temennisi ile hazırlanmıştır.

